Συλλογή της Νομολογίας

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ
ANTHONY MICHAEL COLLINS
της 23ης Νοεμβρίου 2023 [1]

Υπόθεση C-221/22 P

Ευρωπαϊκή Επιτροπή
κατά

Deutsche Telekom AG

«Αίτηση αναιρέσεως – Ανταγωνισμός – Κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης – Απόφαση με την οποία ακυρώνεται εν μέρει απόφαση της Επιτροπής και μειώνεται το ποσό του προστίμου – Υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους – Τόκοι υπερημερίας – Άρθρα 266 και 340 ΣΛΕΕ – Άρθρο 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 1268/2012»

I. Εισαγωγή

1. Θεσμικό όργανο της Ένωσης εκδίδει απόφαση βάσει της οποίας μια επιχείρηση του καταβάλλει προσωρινώς ορισμένο χρηματικό ποσό. Το Δικαστήριο κηρύσσει εν συνεχεία την απόφαση αυτή άκυρη, εν όλω ή εν μέρει. Η επιχείρηση ζητεί την επιστροφή του ποσού αυτού από το θεσμικό όργανο της Ένωσης, πλέον «τόκων υπερημερίας», υπολογιζόμενων επί του ποσού που κρίθηκε ότι καταβλήθηκε αχρεωστήτως, από την ημερομηνία καταβολής του ποσού αυτού και μέχρι τη δημοσίευση της απόφασης του Δικαστηρίου. Έχει το θεσμικό όργανο της Ένωσης, κατά το δίκαιο της Ένωσης, την υποχρέωση να κάνει δεκτό το αίτημα αυτό; Τούτο είναι, εν συντομία, το ζήτημα που θέτει προς επίλυση η Επιτροπή στο Δικαστήριο με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

2. Η απάντηση στο ζήτημα αυτό συνδέεται με το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Περιλαμβάνουν τα μέτρα που μπορεί να κληθεί να λάβει ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης προς εκτέλεση απόφασης του Δικαστηρίου την καταβολή των «τόκων υπερημερίας» που ζητούνται εν προκειμένω; Τούτο πρέπει να εκτιμηθεί στο πλαίσιο της νομολογίας που χρησιμοποιεί τον όρο «τόκοι υπερημερίας» για την περιγραφή διακριτών νομικών εννοιών που εξυπηρετούν διάφορους σκοπούς. Το εν λόγω ζήτημα κατά καιρούς μας υπενθυμίζει τη γνωστή συνομιλία μεταξύ του Humpty Dumpty και της Αλίκης στο έργο του Λιούις Κάρολ «Μες στον καθρέφτη» [2].

[1] Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

[2] Humpty Dumpty: «Όταν χρησιμοποιώ μια λέξη, σημαίνει ακριβώς αυτό που επιλέγω να σημαίνει – τίποτε περισσότερο τίποτε λιγότερο» · Αλίκη: «Το ερώτημα είναι αν μπορείτε να κάνετε τις λέξεις να σημαίνουν τόσα πολλά διαφορετικά πράγματα»: Λ. Κάρολ, *Μες στον καθρέφτη και τι βρήκε η Αλίκη εκεί*, εκδ. Ερατώ, Αθήνα, 1999, κεφάλαιο VI.

II. Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

A. Το ιστορικό της αιτήσεως αναιρέσεως

3. Στις 15 Οκτωβρίου 2014 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση C(2014) 7465 final, σχετικά με διαδικασία βάσει του άρθρου 102 ΣΛΕΕ και του άρθρου 54 της συμφωνίας για τον ΕΟΧ (Υπόθεση AT.39523 – Slovak Telekom, στο εξής: απόφαση του 2014). Η απόφαση του 2014 κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η Deutsche Telekom AG και η Slovak Telekom a.s. είχαν παραβιάσει το άρθρο 102 ΣΛΕΕ και το άρθρο 54 της Συμφωνίας για τον Ευρωπαϊκό Οικονομικό Χώρο (ΕΟΧ). Επέβαλε πρόστιμο ύψους 38 838 000 ευρώ στην Deutsche Telekom και στη Slovak Telekom, αλληλεγγύως και εις ολόκληρον, και διακριτό πρόστιμο ύψους 31 070 000 ευρώ στην Deutsche Telekom.

4. Στις 24 Δεκεμβρίου 2014 η Deutsche Telekom άσκησε προσφυγή για την ακύρωση της απόφασης του 2014.

5. Στις 16 Ιανουαρίου 2015 η Deutsche Telekom κατέβαλε προσωρινά στην Επιτροπή το ποσό των 31 070 000 ευρώ.

6. Με την απόφαση της 13ης Δεκεμβρίου 2018, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-827/14, EU:T:2018:930, στο εξής: απόφαση του 2018), το Γενικό Δικαστήριο μείωσε κατά 12 039 019 ευρώ το ποσό του προστίμου για το οποίο η Deutsche Telekom είχε κριθεί αποκλειστικά υπεύθυνη. Στις 19 Φεβρουαρίου 2019 η Επιτροπή επέστρεψε το ποσό αυτό στην Deutsche Telekom.

7. Στις 21 Φεβρουαρίου 2019 η Deutsche Telekom άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του 2018.

8. Στις 12 Μαρτίου 2019 η Deutsche Telekom ζήτησε από την Επιτροπή την καταβολή τόκων υπερημερίας επί του ποσού των 12 039 019 ευρώ, από τις 16 Ιανουαρίου 2015 έως τις 19 Φεβρουαρίου 2019. Προς υποστήριξη του αιτήματός της, η Deutsche Telekom επικαλέστηκε την απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2019, Printeos κατά Επιτροπής (T-201/17, EU:T:2019:81).

9. Με επιστολή της 28ης Ιουνίου 2019 (στο εξής: προσβαλλόμενη απόφαση), η Επιτροπή αρνήθηκε να καταβάλει τόκους υπερημερίας στην Deutsche Telekom, αναφέροντας ότι η απόφαση του 2018 επέβαλε την επιστροφή της ονομαστικής αξίας της μείωσης του προστίμου. Κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού (ΕΕ) 1268/2012 της Επιτροπής, της 29ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με τους κανόνες εφαρμογής του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) αριθ. 966/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου για τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης (στο εξής: κατ' εξουσιοδότηση κανονισμός 1268/2012) [3], η Επιτροπή επέστρεψε την ονομαστική αξία χωρίς τόκους καθόσον το ποσό αυτό είχε αρνητική απόδοση κατά το κρίσιμο χρονικό διάστημα. Η Επιτροπή προσέθεσε ότι είχε ασκήσει αναίρεση κατά της απόφασης της 12ης Φεβρουαρίου 2019, Printeos κατά Επιτροπής (T-201/17, EU:T:2019:81).

10. Το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως της Επιτροπής με την απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos (C-301/19 P, EU:C:2021:39· στο εξής: απόφαση Printeos).

[3] ΕΕ 2012, L 362, σ. 1.

11. Με την απόφαση της 25ης Μαρτίου 2021, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (C-152/19 P, EU:C:2021:238), το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναιρέσεως της Deutsche Telekom κατά της απόφασης του 2018, με αποτέλεσμα να καταστεί αμετάκλητη η μείωση του επιβληθέντος προστίμου.

Β. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση

12. Στις 9 Σεπτεμβρίου 2019 η Deutsche Telekom άσκησε προσφυγή για την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου. Ζήτησε επίσης να της καταβάλει η Επιτροπή αποζημίωση για τη ζημία που υπέστη λόγω της μη διαθεσιμότητας του ποσού που κατέβαλε αχρεωστήτως. Επικουρικώς, ζήτησε το Γενικό Δικαστήριο να υποχρεώσει την Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού, από την ημερομηνία της προσωρινής καταβολής του προστίμου μέχρι την ημερομηνία της επιστροφής του. Οι εν λόγω τόκοι υπερημερίας έπρεπε να υπολογιστούν βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (στο εξής: ΕΚΤ) για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένου κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες ή, επικουρικώς, βάσει του επιτοκίου που θα κρινόταν προσήκον από το Γενικό Δικαστήριο. Ζήτησε επίσης από το Γενικό Δικαστήριο να υποχρεώσει την Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί του οφειλόμενου ποσού από τη δημοσίευση της μέλλουσας να εκδοθεί απόφασης στη δίκη ενώπιόν του και μέχρι την επιστροφή του ποσού από την Επιτροπή.

13. Με την απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2022, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-610/19, EU:T:2022:15· στο εξής: αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση), το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το αίτημα αποζημίωσης για τη ζημία που οφειλόταν στη μη διαθεσιμότητα του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού. Η Deutsche Telekom δεν απέδειξε ότι υπέστη απώλεια κερδών λόγω αδυναμίας να επενδύσει το εν λόγω ποσό στις δραστηριότητές της ή ότι η μη διαθεσιμότητα του ποσού αυτού την οδήγησε να παραιτηθεί από συγκεκριμένα σχέδια.

14. Όσον αφορά το αίτημα αποζημίωσης που στηριζόταν στην άρνηση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού από την ημερομηνία καταβολής του μέχρι την επιστροφή του, το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η απόφαση του 2014 συνιστούσε κατάφωρη παράβαση του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, λόγω της οποίας η Deutsche Telekom είχε υποστεί ζημία. Το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ αποτελεί κανόνα δικαίου που αποσκοπεί στην απονομή δικαιωμάτων στους ιδιώτες. Η ακύρωση ενός μέτρου από τον δικαστή της Ένωσης λειτουργεί ex tunc, καταργώντας συνεπώς το μέτρο αυτό με αναδρομική ισχύ. Στην περίπτωση που ορισμένο χρηματικό ποσό έχει καταβληθεί αχρεωστήτως σε θεσμικό όργανο της Ένωσης γεννάται δικαίωμα επιστροφής του ποσού αυτού πλέον τόκων υπερημερίας. Οι τόκοι υπερημερίας αποσκοπούν στην καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης και στην παρακίνηση του οφειλέτη να εκτελέσει, το συντομότερο δυνατόν, μια απόφαση. Επομένως, η καταβολή των τόκων υπερημερίας αποτελεί απαραίτητο συστατικό στοιχείο της υποχρέωσης που υπέχει η Επιτροπή από το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ προς επαναφορά της προτέρας κατάστασης του προσφεύγοντος μετά την ακύρωση του προστίμου. Η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας παρέχει κατ' αποκοπήν αποζημίωση για αντικειμενική καθυστέρηση που προκύπτει, πρώτον, από τη διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας, δεύτερον, από το δικαίωμα σε επιστροφή μιας επιχείρησης που κατέβαλε προσωρινά πρόστιμο το οποίο στη συνέχεια ακυρώνεται ή μειώνεται και, τρίτον, από το ex tunc αποτέλεσμα των αποφάσεων των δικαστηρίων της Ένωσης. Το Γενικό Δικαστήριο δέχθηκε ότι η υποχρέωση καταβολής «τόκων

υπερημερίας» δεν μπορεί να παρακινεί την Επιτροπή να επιστρέψει ένα αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό πριν από τη δημοσίευση μιας απόφασης περί ακύρωσης ενός προστίμου εν όλω ή εν μέρει.

15. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα της Επιτροπής ότι, βάσει του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, υπείχε την υποχρέωση να επιστρέψει μόνο «τους τόκους» επί του ποσού που έλαβε αχρεωστήτως[4]. Η υποχρέωση καταβολής «τόκων υπερημερίας» υφίσταται ανεξαρτήτως της καταβολής οποιουδήποτε ποσού βάσει της εφαρμογής του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο έκρινε ότι δεν ήταν απαραίτητο να αποφανθεί επί της ένστασης που προέβαλε η Deutsche Telekom περί έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

16. Το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους υπερημερίας υπολογιζόμενους από την ημερομηνία της προσωρινής πληρωμής απορρέει από την υποχρέωση εκτέλεσης, σύμφωνα με το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, της απόφασης του 2018. Το μέγιστο ποσό της απαίτησης επιστροφής λόγω της προσωρινής καταβολής προστίμου ήταν βέβαιο ή προσδιορίσιμο κατά τον χρόνο της καταβολής αυτής βάσει αντικειμενικών στοιχείων. Οι οφειλόμενοι τόκοι είναι τόκοι υπερημερίας και δεν τέθηκε ζήτημα αντισταθμιστικών τόκων. Έκρινε ότι λόγω της άρνησης καταβολής τόκων υπερημερίας συνέτρεχαν οι προϋποθέσεις του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, αυτής, για τη θεμελίωση εξωσυμβατικής ευθύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

17. Προκειμένου να προσδιορίσει το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας, το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε κατ' αναλογίαν το άρθρο 83 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, με τίτλο «Τόκοι υπερημερίας». Η Επιτροπή υποχρεώθηκε να καταβάλει το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες, ήτοι 3,55 %, για το χρονικό διάστημα μεταξύ της 16ης Ιανουαρίου 2015 και της 19ης Φεβρουαρίου 2019, το οποίο αντιστοιχούσε σε 1 750 522,83 ευρώ.

18. Τέλος, το Γενικό Δικαστήριο προσέθεσε ότι, από τη δημοσίευση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης μέχρι την πλήρη και ολοσχερή εξόφληση από την Επιτροπή, το οφειλόμενο ποσό έπρεπε να προσαυξηθεί με τόκους υπερημερίας, υπολογιζόμενους με το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες.

Γ. Η αίτηση αναιρέσεως

19. Η Επιτροπή άσκησε την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως στις 28 Μαρτίου 2022. Ζήτησε την παραπομπή της ενώπιον του τμήματος μείζονος συνθέσεως, ώστε να δοθεί στο Δικαστήριο η δυνατότητα να επανεξετάσει την απόφαση Printeos[5].

[4] Το άρθρο 90, παράγραφος 4, στοιχείο α', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 προβλέπει ότι, «[α]φού εξαντληθούν όλα τα ένδικα μέσα και εφόσον το πρόστιμο ή η χρηματική ποινή έχει ακυρωθεί ή μειωθεί […] τα αχρεωστήτως εισπραχθέντα ποσά μαζί με τους τόκους επιστρέφονται στον ενδιαφερόμενο τρίτο. Στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η συνολική απόδοση κατά τη σχετική περίοδο υπήρξε αρνητική, η ονομαστική αξία των αχρεωστήτως εισπραχθέντων ποσών επιστρέφεται».

[5] Η Επιτροπή επισήμανε ότι η απόφαση αυτή εκδόθηκε από πενταμελές τμήμα χωρίς τη διεξαγωγή επ' ακροατηρίου συζητήσεως ή προτάσεις γενικού εισαγγελέα.

20. Η Επιτροπή προβάλλει δύο λόγους αναιρέσεως. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι το άρθρο 266 ΣΛΕΕ επιβάλλει στην Επιτροπή μια άνευ όρων υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας για το χρονικό διάστημα από την ημερομηνία προσωρινής καταβολής του προστίμου έως την ημερομηνία επιστροφής κάθε αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι, κατ' αναλογίαν προς το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, η Επιτροπή υπείχε την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η ΕΚΤ για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένου κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες,

21. Η Deutsche Telekomom υποστηρίζει ότι το Δικαστήριο πρέπει να απορρίψει την αίτηση αναιρέσεως ως απαράδεκτη και, εν πάση περιπτώσει, ως αβάσιμη.

22. Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις που τους υπέβαλε το Δικαστήριο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 12ης Ιουλίου 2023.

III. Εκτίμηση

A. Επί του παραδεκτού

23. Σύμφωνα με την Deutsche Telekom, η αίτηση αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί στο σύνολό της ως απαράδεκτη καθόσον στην πραγματικότητα στρέφεται κατά της απόφασης Printeos, η οποία έχει καταστεί αμετάκλητη. Το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε απαρέγκλιτα τη νομολογία αυτή και επομένως δεν μπορεί να έχει υποπέσει σε πλάνη περί το δίκαιο. Κατά την Deutsche Telekom, η επιχειρηματολογία στην οποία στηρίζεται η Επιτροπή για να επικρίνει την απόφαση Printeos είναι επίσης απαράδεκτη, δεδομένου ότι δεν είχε προβληθεί ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου.

24. Η Deutsche Telekom ισχυρίζεται περαιτέρω ότι ο πρώτος λόγος αναιρέσεως είναι απαράδεκτος διότι η Επιτροπή δεν προσδιόρισε ούτε ένα χωρίο της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης με το οποίο να διαπιστώνεται ότι η υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους υπερημερίας έχει χαρακτήρα κύρωσης. Η επιδίκαση τόκων υπερημερίας δεν αποτελεί κύρωση αλλά κατ' αποκοπήν αποζημίωση για τον λόγο ότι μια επιχείρηση στερήθηκε τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των κεφαλαίων της. Η Deutsche Telekom ισχυρίζεται επίσης ότι το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως και ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως επαναλαμβάνουν απλώς τα επιχειρήματα που προβλήθηκαν ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και συνεπώς προβάλλονται απαραδέκτως. Το δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι απαράδεκτα καθόσον με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως τα επιχειρήματα αυτά προβάλλονται στην παρούσα διαδικασία για πρώτη φορά.

25. Η Επιτροπή απαντά ότι η αίτηση αναιρέσεως βάλλει κατά της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης και όχι κατά της αποφάσεως Printeos. Ορισμένες από τις εκτιμήσεις που διατυπώνονται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν περιλαμβάνονται στην απόφαση Printeos. Όσον αφορά τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, η Επιτροπή αμφισβητεί τη διαπίστωση ότι υπέχει την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας, όπως ορίστηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση. Η Επιτροπή ισχυρίζεται περαιτέρω ότι, ακόμη και αν με το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως και τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως επαναλαμβάνονται επιχειρήματα που προέβαλε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου, έχει τη δυνατότητα αυτή στο πλαίσιο αμφισβήτησης της

ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης από το Γενικό Δικαστήριο. Με το δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως παρουσιάζονται επιχειρήματα που προέβαλε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και αμφισβητούνται διάφορες διαπιστώσεις της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

26. Κατά το άρθρο 170, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Δικαστηρίου, η αίτηση αναιρέσεως δεν μπορεί να μεταβάλει το αντικείμενο της ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου δίκης. Σε περίπτωση που ο αναιρεσείων αμφισβητεί την ερμηνεία ή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης από το Γενικό Δικαστήριο, τα νομικά ζητήματα που εξετάστηκαν πρωτοδίκως μπορούν να αποτελέσουν εκ νέου αντικείμενο συζήτησης κατά την εξέταση αιτήσεως αναιρέσεως[6]. Εάν ο αναιρεσείων δεν μπορούσε να στηρίξει την αίτηση αναιρέσεως σε λόγους και επιχειρήματα που είχε προβάλει σε πρώτο βαθμό, η οικεία αναιρετική διαδικασία θα καθίστατο εν μέρει άνευ νοήματος[7]. Η στέρηση της δυνατότητας αυτής από τον αναιρεσείοντα υπονομεύει επίσης τον σαφώς καθορισμένο κανόνα ότι, όταν έχει ασκηθεί αναίρεση, η αρμοδιότητα του Δικαστηρίου περιορίζεται στη νομική λύση που δόθηκε κατόπιν της εξέτασης των λόγων που προβλήθηκαν πρωτοδίκως[8]. Το Δικαστήριο έχει κρίνει επανειλημμένως ότι ο αναιρεσείων μπορεί παραδεκτώς να ασκήσει αναίρεση προβάλλοντας λόγους αντλούμενους από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και να επιχειρήσει να αμφισβητήσει τη νομική της ορθότητα[9]. Η ερμηνεία και η εφαρμογή της νομολογίας των δικαστηρίων της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένης της απόφασης Printeos, στις οποίες προέβη η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση εγείρουν νομικά ζητήματα που μπορούν να αμφισβητηθούν κατά τον τρόπο αυτόν. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την ένσταση απαραδέκτου κατά του συνόλου της αιτήσεως αναιρέσεως, την οποία προέβαλε η Deutsche Telekom.

27. Με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως προβάλλεται ότι το Γενικό Δικαστήριο, καθόσον δεν έλαβε υπόψη τον χαρακτήρα κύρωσης των τόκων υπερημερίας, υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον επέβαλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τους τόκους αυτούς. Η Επιτροπή δεν ισχυρίζεται ότι το Γενικό Δικαστήριο προέβη σε σφάλμα στην ανάλυσή του πραγματοποιώντας συγκεκριμένη εκτίμηση, αλλά ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη το εν λόγω στοιχείο στη νομική του ανάλυση. Συνεπώς, ουδόλως προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι η Επιτροπή δεν προσδιόρισε σκέψεις της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης με τις οποίες να διαπιστώνεται ότι οι τόκοι υπερημερίας έχουν χαρακτήρα κύρωσης. Το επιχείρημα που προβάλλει η Επιτροπή είναι σαφώς νομικής φύσης. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την ένσταση απαραδέκτου κατά του πρώτου λόγου αναιρέσεως, την οποία προέβαλε η Deutsche Telekom.

28. Οι εν λόγω παρατηρήσεις αρκούν, κατά τη γνώμη μου, για την απόρριψη των ενστάσεων απαραδέκτου που προέβαλε η Deutsche Telekom i) κατά του πρώτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως και του δεύτερου λόγου αναιρέσεως καθόσον επαναλαμβάνουν επιχειρήματα ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου και ii) κατά του δεύτερου, του τρίτου, του τέταρτου, του πέμπτου και του έκτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως καθόσον προβάλλονται για πρώτη φορά κατ' αναίρεση. Προς αποφυγή αμφιβολιών, φρονώ ότι τα διάφορα επιχειρήματα που περιλαμβάνονται στο δεύτερο, το τρίτο, το τέταρτο, το πέμπτο και το έκτο σκέλος του

[6] Απόφαση της 22ας Ιουνίου 2023, Gmina Miasto Gdynia και Port Lotniczy Gdynia-Kosakowo κατά Επιτροπής (C-163/22 P, EU:C:2023:515, σκέψη 77 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[7] Απόφαση της 15ης Ιουλίου 2021, DK κατά ΕΥΕΔ (C-851/19 P, EU:C:2021:607, σκέψη 33 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[8] Απόφαση της 4ης Μαρτίου 2021, Επιτροπή κατά Fútbol Club Barcelona (C-362/19 P, EU:C:2021:169, σκέψη 47 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Η Deutsche Telekom προβαίνει στην επισήμανση αυτή στην ένσταση απαραδέκτου κατά του δεύτερου, του τρίτου, του τέταρτου, του πέμπτου και του έκτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

[9] Απόφαση της 26ης Φεβρουαρίου 2020, ΕΥΕΔ κατά Alba Aguilera κ.λπ. (C-427/18 P, EU:C:2020:109, σκέψη 54 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

πρώτου λόγου αναιρέσεως αποτελούν νομικά ζητήματα τα οποία αντλούνται από την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και τα οποία μπορεί η Επιτροπή να προβάλει παραδεκτώς ενώπιον του Δικαστηρίου.

29. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την ένσταση απαραδέκτου κατά της αιτήσεως αναιρέσεως που προέβαλε η Deutsche Telekom και να κρίνει την αίτηση αναιρέσεως παραδεκτή στο σύνολό της.

Β. Επί της ουσίας

1. Πλάνη περί το δίκαιο καθόσον επιβλήθηκε η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου

– Επιχειρήματα των διαδίκων

30. Ο πρώτος λόγος αναιρέσεως περιλαμβάνει έξι σκέλη. Με το πρώτο σκέλος προβάλλεται ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο καθόσον επέβαλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί του ποσού των 12 039 019 ευρώ από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης του 2018. Η Επιτροπή επέστρεψε το ποσό της κύριας απαίτησης στην Deutsche Telekom βάσει της απόφασης του 2018. Η εφαρμογή του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, επί της νομιμότητας του οποίου δεν αποφάνθηκε το Γενικό Δικαστήριο, στο ποσό του προσωρινά εισπραχθέντος προστίμου απέδωσε αρνητικούς τόκους. Η Επιτροπή δεν μετακύλισε τη ζημία αυτή στην Deutsche Telekom.

31. Με το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση αντιβαίνει στην προγενέστερη της απόφασης Printeos νομολογία. Από τη νομολογία σχετικά με τους αχρεωστήτως εισπραχθέντες φόρους[10], την ανάκτηση παράνομων κρατικών ενισχύσεων[11] και την επιστροφή των δασμών αντιντάμπινγκ[12] συνάγεται ότι, υπό περιστάσεις παρόμοιες με αυτές που εξετάζονται στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, η Επιτροπή οφείλει να καταβάλει αντισταθμιστικούς τόκους και όχι τόκους υπερημερίας προς αποφυγή του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Η νομολογία σχετικά με την επιστροφή των προστίμων που επιβάλλονται για παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού καταλήγει στην ίδια διαπίστωση[13]. Μολονότι στην απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση Guardian Europe[14] γίνεται λόγος για «τόκους υπερημερίας», η Επιτροπή επέστρεψε το εν λόγω πρόστιμο, πλέον των γεγενημένων τόκων, βάσει του άρθρου 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, με αποτέλεσμα να μην ανακύψει ζήτημα τόκων υπερημερίας. Η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση IPK International[15] αφορούσε την καταβολή τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία δημοσίευσης απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου με την οποία είχε ακυρωθεί απόφαση περί άρσης της χορήγησης οικονομικής ενίσχυσης και συνεπώς αναβίωσε η απόφαση

[10] Απόφαση της 27ης Σεπτεμβρίου 2012, Zuckerfabrik Jülich κ.λπ. (C-113/10, C-147/10 και C-234/10, EU:C:2012:591).

[11] Αποφάσεις της 5ης Μαρτίου 2019, Eesti Pagar (C-349/17, EU:C:2019:172), και της 8ης Ιουνίου 1995, Siemens κατά Επιτροπής (T-459/93, EU:T:1995:100).

[12] Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2017, Wortmann (C-365/15, EU:C:2017:19).

[13] Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2001, Corus UK κατά Επιτροπής (T-171/99, EU:T:2001:249, στο εξής: απόφαση Corus).

[14] Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, στο εξής: απόφαση Guardian Europe).

[15] Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83, στο εξής: απόφαση IPK International).

περί καταβολής της ενίσχυσης αυτής. Η υπόθεση αυτή δεν αφορούσε την καταβολή τόκων υπερημερίας από την προσωρινή είσπραξη ενός προστίμου μέχρι τη δημοσίευση απόφασης με την οποία ακυρώθηκε εν όλω ή εν μέρει η απόφαση επιβολής του προστίμου.

32. Η Επιτροπή δέχεται ότι το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επιβάλλει στην ίδια την υποχρέωση να επιστρέψει το προσωρινά εισπραχθέν πρόστιμο, πλέον τόκων, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, προκειμένου να αποτραπεί ο αδικαιολόγητος πλουτισμός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση συγχέει τους τόκους υπερημερίας, οι οποίοι έχουν χαρακτήρα κύρωσης, με τους αντισταθμιστικούς τόκους. Η επιβολή της υποχρέωσης στην Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί προσωρινά καταβληθέντων προστίμων, υπό τις παρούσες οικονομικές συνθήκες, θα επέφερε τον αδικαιολόγητο πλουτισμό των ενδιαφερομένων επιχειρήσεων.

33. Με το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση δεν λαμβάνει υπόψη το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012. Προκειμένου να μην εφαρμόσει τη διάταξη αυτή, το Γενικό Δικαστήριο έπρεπε να κρίνει ότι προσκρούει στο άρθρο 266 ΣΛΕΕ. Η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου έχει ως αποτέλεσμα να καθίσταται το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 άνευ αντικειμένου καθόσον το ποσό των τόκων που θα μπορούσε να αποφέρει η εφαρμογή του ουδέποτε θα υπερέβαινε, στην πράξη, το ποσό που θα απέφερε εφαρμογή ενός επιτοκίου υπερημερίας.

34. Σύμφωνα με το τέταρτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υπόθεσης δεν πληρούν τις προϋποθέσεις για τη θεμελίωση εξωσυμβατικής ευθύνης της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Καθόσον η προσωρινή καταβολή του προστίμου ήταν νόμιμη, η Επιτροπή δεν υπείχε την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας κατά τον χρόνο είσπραξης του ποσού αυτού. Συνεπώς, δεν μπορούσε να έχει διαπράξει κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου. Δεδομένου ότι η διάρκεια της δικαστικής διαδικασίας προκάλεσε ορισμένη καθυστέρηση και ότι η Επιτροπή δεν μπορούσε να ασκήσει κανέναν έλεγχο επί του παράγοντα αυτού, δεν μπορεί να θεωρηθεί υπεύθυνη για κατάφωρη παράβαση κανόνα δικαίου. Η Επιτροπή ισχυρίζεται περαιτέρω ότι η Deutsche Telekom δεν απέδειξε ότι υπέστη ζημία ισοδύναμη με το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά τρεισήμισι μονάδες.

35. Με το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι τα ex tunc αποτελέσματα της απόφασης του 2018 επέβαλαν στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου. Κατά πάγια νομολογία, οι αποφάσεις της Επιτροπής απολαύουν τεκμηρίου νομιμότητας μέχρι να εκδοθεί απόφαση περί του αντιθέτου [16]. Δεδομένου ότι τα ένδικα βοηθήματα που ασκούνται ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης δεν έχουν ανασταλτικό αποτέλεσμα, η απόφαση του 2014 ήταν εκτελεστή μέχρι την ακύρωσή της από το Γενικό Δικαστήριο. Συνεπώς, η υποχρέωση επιστροφής του προστίμου δεν θα μπορούσε να έχει γεννηθεί πριν από τη δημοσίευση της απόφασης του 2018. Επιπλέον, πριν από τη δημοσίευση της απόφασης αυτής, οποιαδήποτε τυχόν οφειλή της Επιτροπής προς την Deutsche Telekom δεν ήταν ούτε βέβαιη ούτε προσδιορίσιμη βάσει αντικειμενικών στοιχείων. Το γεγονός ότι το ανώτατο ύψος κάθε οφειλής μπορούσε να προσδιοριστεί είναι άνευ σημασίας.

[16] Απόφαση της 27ης Μαρτίου 2019, Επιτροπή κατά Γερμανίας (C-620/16, EU:C:2019:256, σκέψη 85 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

36. Αντίθετα προς όσα ισχυρίζεται η Deutsche Telekom, στην περίπτωση που ορισμένη επιχείρηση δεν παρέχει τραπεζική εγγύηση σύμφωνα με τα άρθρα 78 επ. του κανονισμού (ΕΕ, Ευρατόμ) 966/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 25ης Οκτωβρίου 2012, σχετικά με τους δημοσιονομικούς κανόνες που εφαρμόζονται στον γενικό προϋπολογισμό της Ένωσης και την κατάργηση του κανονισμού (ΕΚ, Ευρατόμ) 1605/2002 του Συμβουλίου (στο εξής: δημοσιονομικός κανονισμός)[17], η Επιτροπή οφείλει να εκτελέσει την απόφαση εισπράττοντας προσωρινά το πρόστιμο. Σε αντίθετη περίπτωση, η Επιτροπή κινδυνεύει να μην μπορεί να εισπράξει το πρόστιμο μετά την εξάντληση όλων των ένδικων μέσων, παραδείγματος χάριν στην περίπτωση που η επιχείρηση πτωχεύσει εν τω μεταξύ, αδυνατώντας συνεπώς να προστατεύσει τα οικονομικά συμφέροντα της Ένωσης.

37. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι οι επιχειρήσεις έχουν την επιλογή είτε να παράσχουν τραπεζική εγγύηση και να μη διαθέσουν τα οφειλόμενα ποσά κατά τη διάρκεια της ένδικης διαδικασίας είτε να καταβάλουν προσωρινά το πρόστιμο. Στην τελευταία περίπτωση, η επιχείρηση λαμβάνει τους τόκους που αποφέρει η εφαρμογή του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, η καταβολή των οποίων αποσκοπεί στην παροχή προσήκουσας αποζημίωσης για τη μη διαθεσιμότητα του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού και την ενδεχόμενη υποτίμηση της αξίας του. Επιχείρηση που ισχυρίζεται ότι υπέστη πρόσθετη ζημία λόγω του ότι πραγματοποίησε αχρεώστητη καταβολή μπορεί επίσης να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης δυνάμει του άρθρου 340 ΣΛΕΕ.

38. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση οδηγεί σε παράλογα αποτελέσματα. Πρώτον, κατά την άσκηση της πλήρους δικαιοδοσίας τους για τον καθορισμό του ύψους ενός προστίμου, τα δικαστήρια της Ένωσης αντικαθιστούν την εκτίμηση της Επιτροπής με τη δική τους. Δεδομένου ότι είναι αδύνατον να γνωρίζουμε εκ των προτέρων αν τα δικαστήρια της Ένωσης θα ασκήσουν τη δικαιοδοσία αυτή και, σε καταφατική περίπτωση, το ποσό που θα καθορίσουν ως πρόστιμο, η Επιτροπή δεν μπορεί να κληθεί να καταβάλει τόκους υπερημερίας για χρονικά διαστήματα πριν από την άσκηση της εν λόγω δικαιοδοσίας. Δεύτερον, στην περίπτωση που η Επιτροπή εκδίδει νέα απόφαση για την επιβολή πανομοιότυπου προστίμου μετά την ακύρωση της αρχικής απόφασης από τα δικαστήρια της Ένωσης λόγω σφαλμάτων στον υπολογισμό της, η επιβολή στην Επιτροπή της υποχρέωσης να καταβάλει τόκους υπερημερίας ισοδυναμεί με μείωση του προστίμου αυτού. Τρίτον, οι υποθέσεις στις οποίες το Γενικό Δικαστήριο και το Δικαστήριο καταλήγουν σε διαφορετικά συμπεράσματα όσον αφορά τη νομιμότητα των προστίμων δημιουργούν σημαντική αβεβαιότητα ως προς τον υπολογισμό τους[18]. Οι εκτιμήσεις αυτές καταδεικνύουν ότι είναι αδύνατον να προσδιοριστεί, πριν από τη δημοσίευση της αμετάκλητης απόφασης, το ποσό το οποίο ενδέχεται να κληθεί να επιστρέψει τελικά η Επιτροπή σε μια επιχείρηση που κατέβαλε προσωρινά ένα πρόστιμο.

39. Με το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η επιβολή της υποχρέωσης καταβολής τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης ενός προστίμου υπονομεύει τον αποτρεπτικό του χαρακτήρα. Κατά την επιβολή των προστίμων, η Επιτροπή δεν είναι σε θέση να προβλέψει ούτε τη διάρκεια ούτε το αποτέλεσμα της δικαστικής

[17] ΕΕ 2012, L 298, σ. 1.

[18] Βλ., παραδείγματος χάριν, τη δικαστική διαφορά Intel (απόφαση της 12ης Ιουνίου 2014, Intel κατά Επιτροπής, T-286/09, EU:T:2014:547· κατ' αναίρεση απόφαση της 6ης Σεπτεμβρίου 2017, Intel κατά Επιτροπής, C-413/14 P, EU:C:2017:632· μετά την παραπομπή του Δικαστηρίου, απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2022, Intel Corporation κατά Επιτροπής, T-286/09 RENV, EU:T:2022:19).

διαδικασίας. Η εφαρμογή της αρχής που απορρέει από την απόφαση Printeos και την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση μπορεί επομένως να έχει δυσανάλογες και ανεπιθύμητες συνέπειες, όπως καταδεικνύει η υπόθεση Intel [19].

40. Η Deutsche Telekom ζητεί από το Δικαστήριο να απορρίψει τον πρώτο λόγο αναιρέσεως.

41. Όσον αφορά το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Deutsche Telekom υποστηρίζει ότι η νομολογία δεν απαιτεί να διαπιστωθεί οποιαδήποτε καθυστέρηση στην εξόφληση υφιστάμενης οφειλής προκειμένου να υποχρεωθεί ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης να καταβάλει τόκους υπερημερίας. Η Επιτροπή αρνήθηκε να καταβάλει τόκους κατά την επιστροφή μέρους του προστίμου που είχε ακυρωθεί.

42. Η Deutsche Telekom θεωρεί ότι η νομολογία που μνημονεύεται προς υποστήριξη του δεύτερου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως αφορά διαφορετικές καταστάσεις από τις εξεταζόμενες στην υπό κρίση υπόθεση και ότι συνεπώς δεν υφίσταται αντίφαση μεταξύ της νομολογίας αυτής και της απόφασης Printeos. Η νομολογία δεν ενισχύει τη θέση της Επιτροπής ότι μπορεί να μην καταβάλει τόκους στην περίπτωση που το προσωρινά καταβληθέν πρόστιμο δεν αποφέρει τόκους.

43. Το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί καθόσον το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 δεν θίγει την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας βάσει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Η Deutsche Telekom υποστηρίζει ότι η Επιτροπή υπέχει την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας ή τόκους κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, όποιο ποσό είναι υψηλότερο. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο ερμηνεύσει τη διάταξη αυτή υπό την έννοια ότι αποκλείει την υποχρέωση καταβολής τόκων βάσει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, η Deutsche Telekom επικαλείται την ένσταση έλλειψης νομιμότητας που είχε προβάλει πρωτοδίκως.

44. Προς αντίκρουση του τέταρτου σκέλους του πρώτου λόγου αναιρέσεως, η Deutsche Telekom υποστηρίζει ότι η άρνηση καταβολής τόκων συνιστούσε κατάφωρη παράβαση του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, λόγω της οποίας υπέστη ζημία. Η Deutsche Telekom υποχρεώθηκε, ως εκ τούτου, να ασκήσει αγωγή αποζημίωσης δυνάμει του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ και του άρθρου 340 ΣΛΕΕ προς αποκατάσταση της ζημίας αυτής.

45. Το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί δεδομένου ότι, μολονότι οι αποφάσεις της Επιτροπής απολαύουν του τεκμηρίου νομιμότητας και είναι εκτελεστές, η τελευταία δεν οφείλει να εισπράττει πρόστιμα προσωρινά. Η απαίτηση του δημοσιονομικού κανονισμού περί ανάκτησης απαιτήσεων από την Επιτροπή δεν έχει εφαρμογή στα πρόστιμα. Ούτε οφείλουν οι επιχειρήσεις να επωμίζονται εξ ολοκλήρου τον κίνδυνο της δικαστικής διαμάχης στο πεδίο του δικαίου του ανταγωνισμού. Από την εξέταση των λόγων ακυρώσεως που προβάλλονται με προσφυγή με αίτημα την ακύρωση απόφασης επιβολής προστίμου, είναι δυνατό να προσδιοριστεί το μέγιστο ποσό που ενδέχεται να οφείλει να καταβάλει η Επιτροπή. Συνεπώς, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ορθώς έκρινε ότι τα ex tunc αποτελέσματα της μερικής ακύρωσης επέβαλαν στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου.

[19] Σύμφωνα με την Επιτροπή, οι οφειλόμενοι τόκοι υπερημερίας στην υπόθεση Intel θα υπερέβαιναν το ήμισυ του ποσού του αρχικού προστίμου.

46. Μολονότι η Deutsche Telekom αναγνωρίζει ότι ο αποτρεπτικός χαρακτήρας των προστίμων για την παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού αποτελεί θεμιτό σκοπό, όσον αφορά το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως επαναλαμβάνει ότι η Επιτροπή δεν υπέχει την υποχρέωση να εισπράττει πρόστιμα προσωρινά. Η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου αποτελεί συνέπεια της απόφασης της Επιτροπής να εισπράξει το πρόστιμο πριν από την εξάντληση όλων των ένδικων μέσων. Στην περίπτωση που η Επιτροπή ανέβαλε την είσπραξη του προστίμου μέχρι τον χρόνο αυτόν, ο αποτρεπτικός χαρακτήρας του προστίμου θα διαφυλασσόταν στο μέτρο που η ενδιαφερόμενη επιχείρηση θα έπρεπε να διατηρήσει επαρκή οικονομικά αποθέματα καθ' όλη τη διάρκεια οποιασδήποτε διαδικασίας είχε εκκινήσει. Τέλος, οι συνέπειες που επιφέρουν για την υπόθεση Intel οι αρχές που διατυπώνονται στην αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση είναι άνευ σημασίας.

– *Νομική ανάλυση*

47. Το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επιβάλλει στο θεσμικό όργανο της Ένωσης του οποίου η πράξη κηρύχθηκε άκυρη να λαμβάνει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση της απόφασης αυτής. Θα διατυπώσω τρεις παρατηρήσεις επί της ως άνω διάταξης. Πρώτον, η υποχρέωση λήψης τέτοιων μέτρων εξαρτάται από την ύπαρξη δικαστικής απόφασης. Είναι απαραίτητο να γίνεται διάκριση μεταξύ της ύπαρξης μιας απόφασης και των αποτελεσμάτων της. Τόσο από νομικής πλευράς όσο και στην πράξη, η απόφαση που ακυρώνει μια πράξη τίθεται σε ισχύ από τη δημοσίευσή της. Από τον χρόνο αυτόν, η απόφαση επιφέρει την εξαφάνιση της πράξης από την έννομη τάξη της Ένωσης από την ημερομηνία θέσης σε ισχύ του μέτρου αυτού [20]. Είναι προφανές ότι είναι αδύνατη η εκτέλεση μιας απόφασης πριν από τη δημοσίευσή της. Επιπλέον, ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης δεν μπορεί να αρχίσει να κατανοεί τα μέτρα που μπορεί να κληθεί να λάβει για την εκτέλεση απόφασης προτού λάβει γνώση όσων οφείλει να εκτελέσει. Η απόφαση του 2014 ήταν νόμιμη κατά τον χρόνο έκδοσής της. Λίγο αργότερα, και προς εκτέλεση της απόφασης αυτής, η Deutsche Telekom κατέβαλε προσωρινά το σύνολο του προστίμου στην Επιτροπή. Με τη δημοσίευση της απόφασης του 2018, αποδείχθηκε ότι η Deutsche Telekom είχε καταβάλει αχρεωστήτως μέρος του ποσού, το ύψος του οποίου δεν μπορούσε να εκτιμηθεί πριν από την επέλευση του γεγονότος αυτού.

48. Εάν η ύπαρξη απόφασης αποτελεί προϋπόθεση της απαίτησης λήψης των μέτρων που συνεπάγεται η εκτέλεσή της, η Επιτροπή δεν μπορεί να ενήργησε κατά παράβαση του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, πριν από τη δημοσίευση της απόφασης του 2018. Επομένως, η διαπίστωση στη σκέψη 111 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης ότι η Επιτροπή είχε παραβεί το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ πριν από τη δημοσίευση της απόφασης του 2018 και ότι όφειλε συνεπώς να καταβάλει τόκους υπερημερίας στην Deutsche Telekom είναι αβάσιμη από νομική και λογική άποψη.

49. Δεύτερον, το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ δεν ορίζει τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση μιας απόφασης, τα οποία αποτελούν ζήτημα που αρχικά απόκειται στο οικείο θεσμικό όργανο να προσδιορίσει και, σε περίπτωση αμφισβήτησης, ζήτημα επί του οποίου αποφαίνονται τα δικαστήρια της Ένωσης [21]. Η υποχρέωση αυτή μπορεί να εκπληρωθεί με διάφορους τρόπους, στους οποίους περιλαμβάνονται η λήψη ενός νέου μέτρου, η παράλειψη λήψης ενός μέτρου ή, όπως στην υπό κρίση υπόθεση, η καταβολή ή επιστροφή χρημάτων [22]. Στην περίπτωση που ένα

[20] Απόφαση της 26ης Απριλίου 1988, Αστερίς ΑΕ κ.λπ. κατά Επιτροπής (97/86, 99/86, 193/86 και 215/86, EU:C:1988:199, σκέψη 30).

[21] Απόφαση της 14ης Ιουνίου 2016, Επιτροπή κατά McBride κ.λπ. (C-361/14 P, EU:C:2016:434, σκέψεις 52 και 53).

[22] Ένα θεσμικό όργανο οφείλει να προβεί στη συναφή καταβολή ή επιστροφή στην περίπτωση που το ακυρωθέν μέτρο συνίσταται στην άρνηση καταβολής ορισμένου χρηματικού ποσού σε κάποιο πρόσωπο (παραδείγματος χάριν, επιδότηση) ή στην επιβολή της υποχρέωσης καταβολής ορισμένου χρηματικού ποσού (παραδείγματος χάριν, πρόστιμο, φόρος ή επιβάρυνση).

μέτρο έχει εκτελεστεί, έστω και προσωρινά, πριν από την ακύρωσή του εν όλω ή εν μέρει, τα μέτρα που προβλέπει το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ περιλαμβάνουν την υποχρέωση επαναφοράς του προσφεύγοντος, στο μέτρο του δυνατού, στην κατάσταση που βρισκόταν πριν από τη λήψη του μέτρου που κρίθηκε άκυρο [23]. Τέτοιου είδους μέτρα πρέπει λογικά να περιλαμβάνουν την υποχρέωση της Επιτροπής να διασφαλίζει ότι ο διάδικος που κατέβαλε αχρεωστήτως ορισμένο χρηματικό ποσό λαμβάνει την ίδια χρηματική αξία με την επιστροφή του. Η υποχρέωση αυτή υφίσταται ανεξαρτήτως οποιαδήποτε αξίωσης αποζημίωσης, την ύπαρξη της οποίας αναγνωρίζει ρητώς το άρθρο 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Η υποχρέωση που απορρέει από το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ διακρίνεται επίσης από οποιαδήποτε υποχρέωση ενδέχεται να γεννηθεί για την επιστροφή τυχόν αδικαιολόγητου πλουτισμού θεσμικού οργάνου της Ένωσης λόγω της εκ μέρους του κατοχής αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών. Συνεπώς, συμφωνώ με τον ισχυρισμό της Deutsche Telekom ότι η υποχρέωση πλήρους αποκατάστασης είναι ανεξάρτητη από την εφαρμογή του μηχανισμού του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, ο οποίος επιπλέον φαίνεται να έχει προβλεφθεί για την αντιμετώπιση κάθε είδους αδικαιολόγητου πλουτισμού των θεσμικών οργάνων της Ένωσης [24].

50. Τρίτον, το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επιβάλλει ευθέως στα θεσμικά όργανα της Ένωσης την υποχρέωση να εφαρμόζουν πλήρως τις αποφάσεις των δικαστηρίων της Ένωσης. Δεν αποσκοπεί στην επιβολή κυρώσεων στα όργανα αυτά. Το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ δεν παρέχει νομική βάση για τη λήψη μέτρων που επιβάλλουν σε ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης να καταβάλει υπερβολικά επιτόκια ή επιτόκια που έχουν χαρακτήρα κύρωσης. Το άρθρο 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ συνηγορεί υπέρ της παρατήρησης αυτής καθόσον διαφυλάσσει ρητώς το δικαίωμα μιας επιχείρησης να επικαλεστεί την εξωσυμβατική ευθύνη της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ανεξαρτήτως του βαθμού συμμόρφωσης ενός θεσμικού οργάνου της Ένωσης με το πρώτο εδάφιο αυτού. Συνεπώς, οι Συνθήκες διακρίνουν σαφώς μεταξύ του δικαιώματος να απαιτείται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης να λαμβάνουν τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση απόφασης των δικαστηρίων της Ένωσης και του δικαιώματος αποζημίωσης για ζημία προκληθείσα από την παράνομη συμπεριφορά των εν λόγω θεσμικών οργάνων [25].

51. Το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την αγωγή αποζημίωσης της Deutsche Telekom για τη ζημία που ισχυριζόταν ότι υπέστη λόγω της στέρησης της εκμετάλλευσης του χρηματικού ποσού που είχε καταβάλει προσωρινά. Κατά της απόφασης αυτής δεν ασκήθηκε ανταναίρεση. Τόσο για τον λόγο αυτόν όσο και για τους λόγους που μνημονεύονται στα σημεία 47 έως 48 των παρουσών προτάσεων, ελλείψει παράβασης του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ από την Επιτροπή πριν από τη δημοσίευση της απόφασης του 2018, δεν τίθεται ζήτημα αποζημίωσης βάσει του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

52. Ζήτημα παραμένει το κατά πόσον το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ μπορεί να επιβάλλει στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας επί αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού από τον χρόνο της καταβολής αυτής μέχρι τη δημοσίευση της απόφασης που επέφερε την άρση της νομικής βάσης στην οποία στηρίχθηκε η καταβολή του ποσού αυτού.

[23] Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2001, Corus UK κατά Επιτροπής (T-171/99, EU:T:2001:249, σκέψη 50 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

[24] Στην περίπτωση που η αξία του χρηματικού ποσού παραμένει σταθερή και, επομένως, δεν είναι απαραίτητο να προστεθεί σε αυτό οποιοδήποτε ποσό κατά την επιστροφή του, ο κάτοχος του εν λόγω χρηματικού ποσού μπορεί, εντούτοις, να καθίσταται αδικαιολόγητα πλουσιότερος λόγω της κατοχής του ποσού αυτού.

[25] Αποφάσεις της 10ης Σεπτεμβρίου 2019, HTTS κατά Συμβουλίου (C-123/18 P, EU:C:2019:694, σκέψη 32), και της 28ης Οκτωβρίου 2021, Vialto Consulting κατά Επιτροπής (C-650/19 P, EU:C:2021:879, σκέψη 138 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

53. Στις Συνθήκες δεν γίνεται λόγος για τόκους υπερημερίας. Στο μέτρο που η ευρωπαϊκή νομοθεσία παραπέμπει στην έννοια του τίτλου του άρθρου 83 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, ο όρος «default interest (τόκοι υπερημερίας)» στο αγγλικό κείμενο αποδίδεται ως «Intérêts moratoires» στο γαλλικό κείμενο, ως «Intereses moratorios» στο ισπανικό κείμενο, ως «Juros de mora» στο πορτογαλικό κείμενο και ως «Interessi di mora» στο ιταλικό κείμενο. Οι όροι αυτοί προέρχονται από τη λατινική λέξη mora, που σημαίνει «καθυστέρηση». Σύμφωνα με το ρωμαϊκό δίκαιο, ο όρος «mora debitoris» αφορούσε την περίπτωση που ο οφειλέτης δεν εκπλήρωνε μια σαφώς καθορισμένη υποχρέωση εντός του καθορισμένου χρονικού διαστήματος: με άλλα λόγια, αποσκοπούσε στο να λειτουργήσει ως κίνητρο για την εμπρόθεσμη εκπλήρωση των υποχρεώσεων και, επομένως, ως κύρωση για τη μη ικανοποίηση της αξίωσης καταβολής ορισμένου χρηματικού ποσού που ήταν προσδιορίσιμο κατά τον χρόνο έγερσης της αξίωσης.

54. Το άρθρο 83 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 αποτυπώνει την εν λόγω προέλευση. Το άρθρο 83, παράγραφος 1, του κανονισμού αυτού προβλέπει ότι «[…] κάθε απαίτηση που δεν έχει καταβληθεί κατά την εκπνοή της προθεσμίας που αναφέρεται στο άρθρο 80 παράγραφος 3 στοιχείο β) γεννά τόκους σύμφωνα με τις παραγράφους 2 και 3 του παρόντος άρθρου». Κατά το άρθρο 80, παράγραφος 3, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, χρεωστικό σημείωμα πληροφορεί τον οφειλέτη ότι η Ένωση βεβαίωσε ορισμένη απαίτηση και ότι δεν οφείλεται τόκος υπερημερίας εάν η καταβολή της εν λόγω οφειλής πραγματοποιηθεί πριν από την εκπνοή της καθορισμένης προθεσμίας. Το χρεωστικό σημείωμα ενημερώνει περαιτέρω τον οφειλέτη ότι η μη καταβολή οφειλής κατά την εκπνοή της καθορισμένης προθεσμίας γεννά τόκους με το επιτόκιο το οποίο αναφέρεται στο άρθρο 83 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, ήτοι το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά τρεισήμισι ποσοστιαίες μονάδες. Προκύπτει ότι οι τόκοι υπερημερίας οφείλονται στην περίπτωση που ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης έχει τάξει στον οφειλέτη προθεσμία για την καταβολή οφειλόμενου ποσού και ο οφειλέτης δεν καταβάλλει το ποσό μέχρι την εκπνοή της προθεσμίας αυτής. Η καταβολή του ποσού που υποδεικνύεται σε χρεωστικό σημείωμα πριν από την εκπνοή της προθεσμίας αυτής δεν γεννά τόκους υπερημερίας.

55. Οι διατάξεις αυτές συνάδουν με τη γραμματική ερμηνεία του όρου «τόκοι υπερημερίας», σύμφωνα με την οποία τέτοιου είδους τόκοι οφείλονται στην περίπτωση που ο οφειλέτης αθετήσει την υποχρέωσή του να καταβάλει ορισμένο ποσό εντός καθορισμένης προθεσμίας. Δεδομένου ότι η Επιτροπή δεν αθέτησε την υποχρέωσή της να επιστρέψει το αχρεωστήτως καταβληθέν ποσό στην Deutsche Telekom, η καταβολή των εν λόγω τόκων δεν φαίνεται να αποτελεί μέτρο που συνεπάγεται η εκτέλεση απόφασης των δικαστηρίων της Ένωσης κατά την έννοια του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

56. Επισημάνθηκε βάσιμα ότι τα νομικά συστήματα των κρατών μελών δεν αναγνωρίζουν κάποια γενική αρχή σύμφωνα με την οποία οι τόκοι υπερημερίας υπολογίζονται από την ημερομηνία της ζημίας [26]. Επιβάλλουν οι νομοθεσίες των κρατών μελών την καταβολή τόκων υπερημερίας στην περίπτωση που, βάσει δικαστικής απόφασης, διαπιστώνεται ότι ένα μέρος ή το σύνολο ενός χρηματικού ποσού καταβλήθηκε αχρεωστήτως σε εθνική αρχή; Αντιλαμβάνομαι ότι, υπό συνθήκες ανάλογες με αυτές που ανακύπτουν στο πλαίσιο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως, το ζήτημα αυτό δεν ανακύπτει σύμφωνα με το γερμανικό, το ιρλανδικό, το αυστριακό και το φινλανδικό δίκαιο καθόσον τα πρόστιμα για παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού δεν

[26] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. Mancini στην υπόθεση Pauls Agriculture κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (256/81, EU:C:1983:91, σημείο 8).

εφαρμόζονται μέχρι την εξάντληση όλων των ένδικων μέσων. Έντεκα κράτη μέλη [27] φαίνεται να επιβάλλουν στη διοίκηση την υποχρέωση να καταβάλει, από την ημερομηνία είσπραξης, τόκους επί χρηματικών ποσών που εισπράχθηκαν νομίμως, αλλά μεταγενέστερα κρίθηκε ότι καταβλήθηκαν αχρεωστήτως. Η υποχρέωση αυτή αποσκοπεί στην αντιστάθμιση της μη διαθεσιμότητας των εν λόγω κεφαλαίων ή/και στην αποτροπή του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Δεν αφορά οποιαδήποτε καθυστέρηση στην επιστροφή των χρηματικών ποσών [28]. Συνεπώς, τέτοιου είδους τόκοι δεν αποτελούν τόκους υπερημερίας κατά τη συνήθη έννοια του όρου αυτού. Στην περίπτωση που μια δημόσια αρχή καθυστερεί την επιστροφή αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών, τέσσερα κράτη μέλη φαίνεται να επιβάλλουν ειδική υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας [29].

57. Στη συνέχεια θα εξετάσω τη νομολογία του Δικαστηρίου επί του ζητήματος αυτού.

58. Η πρώιμη νομολογία διέκρινε μεταξύ των τόκων που συνδέονταν με την καθυστέρηση στην εξόφληση μιας οφειλής, οι οποίοι αργότερα χαρακτηρίστηκαν τόκοι υπερημερίας και προϋπέθεταν να γνωστοποιηθεί η ημερομηνία κατά την οποία η οφειλή κατέστη ληξιπρόθεσμη, και των αντισταθμιστικών τόκων που οφείλονταν λόγω ζημίας από παράνομη πράξη και δεν προϋπέθεταν τέτοιου είδους γνωστοποίηση [30]. Η μεταγενέστερη νομολογία επιβεβαίωσε ότι τόκοι υπερημερίας οφείλονταν αποκλειστικά λόγω καθυστέρησης στην εκπλήρωση της υποχρέωσης καταβολής ή επιστροφής ορισμένου χρηματικού ποσού [31]. Συνεπώς, τόκοι υπερημερίας οφείλονται από την ημερομηνία της απόφασης με την οποία διαπιστώθηκε η οφειλή ενός θεσμικού οργάνου της Ένωσης [32]. Σε υπόθεση στο πλαίσιο της οποίας η Επιτροπή επέστρεψε χρηματικά ποσά που εκ των υστέρων διαπιστώθηκε ότι είχαν καταβληθεί αχρεωστήτως, το Πρωτοδικείο (νυν Γενικό Δικαστήριο) έκρινε ότι η καταβολή τόκων από την Επιτροπή εξυπηρετούσε διαφορετικό σκοπό από εκείνον των τόκων υπερημερίας δεδομένου ότι στην πρώτη περίπτωση επιδιωκόταν η αποτροπή του αδικαιολόγητου πλουτισμού της Κοινότητας, ενώ στη δεύτερη περίπτωση η αποτροπή καταχρηστικών καθυστερήσεων στην επιστροφή των ποσών αυτών [33].

59. Η απόφαση Corus σηματοδότησε τη μεταστροφή της νομολογίας αυτής τυπικά αλλά, όπως υποστηρίζεται, όχι κατ' ουσίαν. Η Επιτροπή αρνήθηκε να καταβάλει τόκους επί του ποσού που είχε επιστρέψει στην Corus λόγω της μερικής ακύρωσης προστίμου για παράβαση του δικαίου ανταγωνισμού [34]. Η Corus άσκησε αγωγή αποζημίωσης ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου με την

[27] Το Βέλγιο, η Βουλγαρία, η Ιρλανδία (σε ζητήματα πέραν των προστίμων στον τομέα του ανταγωνισμού), η Ισπανία, η Γαλλία, η Ελλάδα, η Ιταλία, η Ουγγαρία, οι Κάτω Χώρες, η Ρουμανία και η Φινλανδία.

[28] Εξαίρεση αποτελεί η Ουγγαρία, όπου η διοίκηση καταβάλλει το ίδιο ποσό τόκων επί του αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού, ανεξαρτήτως του αν το επιστρέφει εμπρόθεσμα.

[29] Το Βέλγιο, η Ισπανία, η Ιταλία και η Αυστρία (σε τομείς εκτός του δικαίου ανταγωνισμού).

[30] Πρβλ. απόφαση της 15ης Ιουλίου 1960, Campolongo κατά Ανωτάτης Αρχής (27/59 και 39/59, EU:C:1960:35, σ. 407).

[31] Βλ. απόφαση της 8ης Ιουνίου 1995, Siemens κατά Επιτροπής (T-459/93, EU:T:1995:100, σκέψη 101), με την οποία το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η υποχρέωση ανάκτησης ασυμβίβαστης ενίσχυσης περιελάμβανε αντισταθμιστικούς τόκους ισοδύναμους προς το οικονομικό πλεονέκτημα της επιχείρησης που προέκυψε από τη δωρεάν θέση του κεφαλαίου, αλλά δεν περιελάμβανε τόκους υπερημερίας, οι οποίοι απέρρεαν από την υποχρέωση έγκαιρης επιστροφής της παράνομης ενίσχυσης.

[32] Πρβλ. απόφαση της 4ης Οκτωβρίου 1979, Dumortier κ.λπ. κατά Συμβουλίου (64/76, 113/76, 167/78, 239/78, 27/79, 28/79 και 45/79, EU:C:1979:223, σκέψη 25), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα F. Mancini στην υπόθεση Pauls Agriculture κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (256/81, EU:C:1983:91, σημείο 8), την προσέγγιση των οποίων ακολούθησε η απόφαση της 18ης Μαΐου 1983, Pauls Agriculture κατά Συμβουλίου και Επιτροπής (256/81, EU:C:1983:138, σκέψη 17). Πρβλ., επίσης, απόφαση της 26ης Ιουνίου 1990, Sofrimport κατά Επιτροπής (C-152/88, EU:C:1990:259, σκέψη 32).

[33] Πρβλ. αποφάσεις της 15ης Ιουλίου 1960, Campolongo κατά Ανώτατης Αρχής (27/59 και 39/59, EU:C:1960:35, σ. 407), της 15ης Ιουνίου 2005, Tokai Carbon κ.λπ. κατά Επιτροπής (T-71/03, T-74/03, T-87/03 και T-91/03, EU:T:2005:220, σκέψη 414), και της 8ης Οκτωβρίου 2008, SGL Carbon κατά Επιτροπής (T-68/04, EU:T:2008:414, σκέψη 152). Με τις τελευταίες αποφάσεις, το Γενικό Δικαστήριο απέρριψε την προσπάθεια των προσφευγόντων να στηριχθούν στην έννοια των αντισταθμιστικών τόκων προκειμένου να αμφισβητήσουν την επιβάρυνσή τους με τόκους υπερημερίας λόγω της εκπρόθεσμης καταβολής των προστίμων.

[34] Με την απόφαση της 11ης Μαρτίου 1999, British Steel κατά Επιτροπής (T-151/94, EU:T:1999:52).

οποία ζήτησε, μεταξύ άλλων, την καταβολή τόκων ως αποζημίωση για τη στέρηση της εκμετάλλευσης του προσωρινά καταβληθέντος στην Επιτροπή χρηματικού ποσού[35]. Ερμηνεύοντας την αξίωση αυτή ως αξίωση για την καταβολή «τόκων υπερημερίας», το Γενικό Δικαστήριο την έκανε δεκτή στηριζόμενο στην αναγκαιότητα αντιστάθμισης της υποτίμησης του χρηματικού ποσού και αποφυγής του αδικαιολόγητου πλουτισμού της Ένωσης[36]. Το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε στην Corus ποσό ίσο με τους τόκους που η Επιτροπή εκτίμησε ότι θα απέφερε το ποσό του αχρεωστήτως καταβληθέντος προστίμου μεταξύ του χρόνου της προσωρινής είσπραξής του και του χρόνου επιστροφής του[37]. Συνεπώς, η χρήση του όρου τόκοι υπερημερίας επισκίασε το γεγονός ότι το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε τόκους στηριζόμενο στις έννοιες της αποκατάστασης και του αδικαιολόγητου πλουτισμού, οι οποίες είναι συναφείς με τα μέτρα που συνεπάγεται η εκτέλεση απόφασης των δικαστηρίων της Ένωσης. Στο πλαίσιο άλλου αιτήματος, το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε στην πραγματικότητα τόκους υπερημερίας υπολογιζόμενους από την ημερομηνία επιστροφής του ποσού του προστίμου από την Επιτροπή μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασής του στην υπόθεση Corus[38].

60. Η υπόθεση IPK International ανέκυψε κατόπιν της επιτυχούς προσβολής μιας απόφασης της Επιτροπής να ακυρώσει χρηματοδοτική συνδρομή που είχε αρχικά χορηγήσει στην IPK. Μετά την ακύρωση της απόφασης αυτής, η Επιτροπή κατέβαλε στην προσφεύγουσα τόσο τα ποσά που είχε ανακτήσει από αυτήν όσο και τα ποσά που δεν της είχε καταβάλει, πλέον αντισταθμιστικών τόκων[39]. Η IPK άσκησε νέα προσφυγή για την ακύρωση της απόφασης της Επιτροπής περί άρνησης καταβολής τόκων υπερημερίας. Το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι «ανεξαρτήτως της συγκεκριμένης ονομασίας τους» οι τόκοι έπρεπε να υπολογισθούν ως τόκοι υπερημερίας, ήτοι βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η ΕΚΤ για τις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένου κατά δύο εκατοστιαίες μονάδες[40]. Το Γενικό Δικαστήριο διέταξε την Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία της απόφασης με την οποία ακυρώθηκε η άρνηση καταβολής των τόκων αυτών[41]. Όπως και στην απόφαση Corus, κατά τον καθορισμό της καταβολής των τόκων επί των ποσών που είχε επιδικάσει με την απόφασή του, το Γενικό Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ τόκων, τους οποίους δεν χαρακτήρισε, και τόκων υπερημερίας, όπως αυτοί είχαν περιγραφεί στη νομολογία του Δικαστηρίου.

61. Η Επιτροπή άσκησε αναίρεση κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου. Στις προτάσεις του, ο γενικός εισαγγελέας Υ. Bot διέκρινε μεταξύ αντισταθμιστικών τόκων και τόκων υπερημερίας στο πλαίσιο των αγωγών αποζημίωσης και δέχθηκε ότι η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας δεν μπορεί να γεννηθεί πριν από τη δημοσίευση μιας απόφασης με την οποία διαπιστώνεται η υποχρέωση αποκατάστασης της ζημίας. Δεν εφάρμοσε την προσέγγιση αυτή στις αξιώσεις επιστροφής αχρεωστήτως καταβληθέντων χρηματικών ποσών[42]. Συνεπώς, ερμήνευσε την απόφαση Corus[43] υπό την έννοια ότι το Γενικό Δικαστήριο είχε διατάξει την καταβολή τόκων υπερημερίας, ενώ, όπως διευκρινίζεται στο σημείο 59 των παρουσών προτάσεων, στην

35 Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2001, Corus UK κατά Επιτροπής (T-171/99, EU:T:2001:249, σκέψεις 16 έως 18).

36 Όπ.π. (σκέψεις 53 έως 55).

37 Όπ.π. (σκέψεις 60 έως 62).

38 Όπ.π. (σκέψη 64). Το Γενικό Δικαστήριο καθόρισε το επιτόκιο αυτό σε 5,75 % ετησίως, που αντιστοιχούσε στο επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις βασικές πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά δύο εκατοστιαίες μονάδες.

39 Απόφαση της 10ης Απριλίου 2013, IPK International κατά Επιτροπής (T-671/11, EU:T:2013:163, σκέψεις 3 και 10). Οι αντισταθμιστικοί τόκοι υπολογίστηκαν επί της κύριας οφειλής από την ημερομηνία κατά την οποία τα κεφάλαια κατέστησαν μη διαθέσιμα για την IPK μέχρι την ημερομηνία καταβολής της κύριας οφειλής πλέον τόκων από την Επιτροπή.

40 Όπ.π. (σκέψεις 36 και 37).

41 Όπ.π. (σκέψη 41). Όσον αφορά το ζήτημα αυτό, η απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου φαίνεται ορθή.

42 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2014:2170, σημεία 42 έως 77).

43 Απόφαση της 10ης Οκτωβρίου 2001, Corus UK κατά Επιτροπής (T-171/99, EU:T:2001:249).

πραγματικότητα είχε διατάξει την καταβολή τόκων οι οποίοι, κατ' αντικειμενική εκτίμηση, αποτελούσαν τόκους προς αποκατάσταση της περιουσίας και αποφυγή του αδικαιολόγητου πλουτισμού. Υπό τον τίτλο «τα διδάγματα της νομολογίας», ο γενικός εισαγγελέας Υ. Bot εκτίμησε ότι οι αντισταθμιστικοί τόκοι και οι τόκοι υπερημερίας «από λειτουργικής απόψεως […] διαδραματίζουν […] τον ίδιο ρόλο, ήτοι την αντιστάθμιση της απώλειας του δανειστή του οποίου η απαίτηση δεν ικανοποιήθηκε για ορισμένο διάστημα» [44]. Προσέθεσε ότι «οι αντισταθμιστικοί τόκοι […] αντισταθμίζουν την παρέλευση του χρόνου μέχρι τη δικαστική εκτίμηση του ύψους της ζημίας, ανεξαρτήτως κάθε καθυστέρησης καταλογιζομένης στον οφειλέτη, ενώ οι τόκοι υπερημερίας αποζημιώνουν κατ' αποκοπήν τις συνέπειες της καθυστέρησης κατά την εξόφληση της χρηματικής απαίτησης επιτρέποντας στον δανειστή να λάβει κατά προσέγγιση το όφελος που θα αποκόμιζε αν είχε τοποθετήσει τα κεφάλαια» [45]. Ο γενικός εισαγγελέας Υ. Bot εκτίμησε ότι το δικαίωμα καταβολής τόκων υπερημερίας απέρρεε από το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ [46]. Εντούτοις, συνήγαγε από τη νομολογία ότι, σε περίπτωση ακύρωσης, κύρια μέριμνα του δικαστή της Ένωσης «πρέπει να είναι […] να προβεί σε όσο το δυνατόν αυστηρότερη εφαρμογή της αρχής της επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση (restitutio in integrum) η οποία συνεπάγεται επιστροφή στο προηγούμενο καθεστώς (statu quo ante), εξασφαλίζοντας ότι καθένας επανέρχεται στην αρχική του κατάσταση, χωρίς απώλεια ούτε όφελος» [47]. Η τελευταία αυτή επισήμανση συνδέει τις υποχρεώσεις που προβλέπονται στο άρθρο 266, πρώτο εδάφιο ΣΛΕΕ με την έννοια της αποκατάστασης και όχι με την ανάγκη άμεσης εκπλήρωσης των οικονομικών υποχρεώσεων. Ο γενικός εισαγγελέας Υ. Bot επέκρινε μάλιστα την απόφαση αυτή για τον λόγο ότι διέκρινε μεταξύ αντισταθμιστικών τόκων και τόκων υπερημερίας [48].

62. Το Δικαστήριο υιοθέτησε μια πιο συνοπτική αιτιολογία στην απόφαση που εξέδωσε στην υπόθεση IPK International [49]. Αποφάνθηκε ότι «η καταβολή τόκων υπερημερίας συνιστά μέτρο εκτέλεσης της ακυρωτικής απόφασης […] καθόσον αποσκοπεί στην καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης και στην παρακίνηση του οφειλέτη να εκτελέσει, το συντομότερο δυνατόν, την ακυρωτική απόφαση» [50]. Έκρινε ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε, ως εκ τούτου, σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον διαπίστωσε ότι η Επιτροπή όφειλε να καταβάλει αντισταθμιστικούς τόκους, ενώ η εκτέλεση απόφασης κατά το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ απαιτούσε την επιδίκαση τόκων υπερημερίας [51].

63. Εξ όσων γνωρίζω, με την απόφαση IPK International το Δικαστήριο έκρινε για πρώτη φορά ότι η καταβολή τόκων υπερημερίας αποσκοπεί στην καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης. Η απόφαση δεν περιέχει κάποιο έρεισμα ούτε κάποια εξήγηση για τη διαπίστωση αυτή. Φαίνεται να στηρίζεται στο σημείο 77 των προτάσεων του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot, ο οποίος ομοίως δεν επικαλείται κάποιο έρεισμα ούτε παρέχει κάποια αιτιολογία προς υποστήριξη της διαπίστωσης αυτής. Παρόλο που το Δικαστήριο προσέθεσε ότι οι τόκοι υπερημερίας αποσκοπούν και στην παρακίνηση του οφειλέτη να εκτελέσει το συντομότερο δυνατόν την ακυρωτική απόφαση, έκρινε για πρώτη φορά ότι μπορεί να οφείλονται τόκοι για το χρονικό διάστημα που προηγείται της δημοσίευσης της μέλλουσας να

44 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2014:2170, σημείο 77).

45 Όπ.π.

46 Όπ.π. (σημείο 78).

47 Όπ.π. (σημείο 79).

48 Όπ.π. (σημείο 90).

49 Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83).

50 Όπ.π. (σκέψη 30).

51 Όπ.π. (σκέψη 38). Στην οικεία αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση αναφερόταν ρητώς ότι η Επιτροπή όφειλε να καταβάλει αντισταθμιστικούς τόκους από την ημερομηνία της ακυρωτικής απόφασης μέχρι την ημερομηνία επιστροφής του ποσού, μολονότι εφαρμόστηκε το ίδιο ακριβώς επιτόκιο που ίσχυε για τους τόκους υπερημερίας: βλ. σημείο 60 των παρουσών προτάσεων.

εκτελεστεί απόφασης. Δεν είναι άμεσα προφανές με ποιον τρόπο επιτυγχάνεται ο θεμιτός σκοπός της παρακίνησης προς εκπλήρωση των υποχρεώσεων καταβολής μέσω της επιβολής της υποχρέωσης καταβολής τόκων υπερημερίας για το χρονικό διάστημα που *προηγείται* της δημοσίευσης μιας απόφασης έναντι της υποχρέωσης καταβολής τόκων υπερημερίας *από* την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης[52]. Όπως επισημαίνεται στα σημεία 48 και 49 των παρουσών προτάσεων, κανένα στοιχείο του άρθρου 266 ΣΛΕΕ δεν συνηγορεί υπέρ της διαπίστωσης αυτής.

64. Στην απόφαση Wortmann το Δικαστήριο απέρριψε το επιχείρημα ότι, μετά την ακύρωση ενός κανονισμού από τα δικαστήρια της Ένωσης, οι εθνικές αρχές υπέχουν την υποχρέωση να καταβάλουν τόκους υπερημερίας επί των δασμών αντιντάμπινγκ που είχαν εισπράξει αχρεωστήτως βάσει του εν λόγω κανονισμού[53]. Αντιθέτως έκρινε ότι «επί του ποσού των ιδίων αυτών δασμών τους οποίους επέστρεψε η αρμόδια εθνική αρχή στην οικεία επιχείρηση πρέπει να καταβληθούν οι αναλογούντες τόκοι»[54]. Ο γενικός εισαγγελέας M. Campos Sánchez-Bordona εκτίμησε επίσης ότι η απόφαση στην υπόθεση IPK International πρέπει να νοηθεί λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων περιστάσεων της εν λόγω διαφοράς, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να συναχθεί ότι το Δικαστήριο αποσκοπούσε στη μεταστροφή της νομολογίας του σχετικά με τον ορισμό των τόκων υπερημερίας[55]. Στη συνέχεια επισήμανε ότι, μολονότι η νομολογία έχει καθιερώσει μια αρχή του δικαίου της Ένωσης σύμφωνα με την οποία ποσά αχρεωστήτως καταβληθέντα, κατά παράβαση του δικαίου της Ένωσης, πρέπει να επιστραφούν εντόκως από την ημερομηνία της αχρεώστητης καταβολής, δεν προκύπτει ότι από την ημερομηνία αυτή οφείλονται τόκοι υπερημερίας[56].

65. Η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση παραπέμπει επίσης στην απόφαση που εξέδωσε το Δικαστήριο στην υπόθεση Guardian Europe. Τον Νοέμβριο του 2014 έγινε δεκτή η προσφυγή της Guardian Europe για μείωση του προστίμου που της είχε επιβάλει η Επιτροπή το 2007[57]. Τον Δεκέμβριο του 2014 η Επιτροπή επέστρεψε το μέρος του προστίμου που είχε ακυρωθεί, πλέον τόκων επί του ποσού αυτού ύψους 988 620 ευρώ, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012[58]. Στη συνέχεια, η Guardian Europe άσκησε αγωγή κατά της Ευρωπαϊκής Ένωσης με αίτημα την αποζημίωση για τις ζημίες που ισχυρίστηκε ότι υπέστη λόγω της διάρκειας της δικαστικής διαδικασίας. Η εν λόγω αγωγή αποζημιώσεως κρίθηκε παραδεκτή καθόσον δεν προσέβαλε την απόφαση του Δεκεμβρίου 2014, η οποία είχε καταστεί απρόσβλητη[59]. Το Γενικό Δικαστήριο επιδίκασε αποζημίωση για υλικές ζημίες ύψους 654 523,43 ευρώ, πλέον ποσού το οποίο χαρακτήρισε ως «αντισταθμιστικούς τόκους» υπολογιζόμενου βάσει του ετήσιου ποσοστού πληθωρισμού στο κράτος μέλος της έδρας της Guardian Europe μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασής του. Επιδίκασε επίσης τόκους υπερημερίας επί του ποσού αυτού από την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης αυτής μέχρι την είσπραξη της καταβολής[60].

[52] Για λόγους πληρότητας, θα ήθελα να προσθέσω ότι το ίδιο ισχύει στην περίπτωση αγωγής αποζημίωσης. Μολονότι θα ήταν παράλογο να επιβληθεί υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας προτού τα δικαστήρια της Ένωσης διαπιστώσουν την ύπαρξη ζημίας, μπορεί να είναι εύλογο να επιβληθεί η υποχρέωση αυτή αφού η ζημία διαπιστωθεί με δικαστική απόφαση και ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης δεν καταβάλει αμέσως μετά αποζημίωση.

[53] Απόφαση της 18ης Ιανουαρίου 2017, Wortmann (C-365/15, EU:C:2017:19, σκέψεις 14, 15 και 35).

[54] Όπ.π. (σκέψη 38).

[55] Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα M. Campos Sánchez-Bordona στην υπόθεση Wortmann (C-365/15, EU:C:2016:663, σημεία 71 και 72).

[56] Όπ.π. (σημεία 59 και 74).

[57] Απόφαση της 12ης Νοεμβρίου 2014, Guardian Industries και Guardian Europe κατά Επιτροπής (C-580/12 P, EU:C:2014:2363).

[58] Απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-673/15, EU:T:2017:377, σκέψεις 51, 54 και 55).

[59] Όπ.π. (σκέψεις 64 και 65).

[60] Όπ.π. (σκέψεις 168 έως 172).

66. Στην κατ' αναίρεση δίκη, η Ευρωπαϊκή Ένωση υποστήριξε ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον απέρριψε την ένσταση απαραδέκτου κατά της αγωγής. Μολονότι επικύρωσε τη διαπίστωση του Γενικού Δικαστηρίου ως προς το ζήτημα αυτό[61], το Δικαστήριο φαίνεται να ερμήνευσε εσφαλμένα την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου καθόσον επισήμανε ότι το ποσό των 988 620 ευρώ αποτελούσε «τόκους υπερημερίας»[62], ενώ στην πραγματικότητα αντιστοιχούσε σε «τόκους» που κατέβαλε η Επιτροπή κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κανονισμού 1268/2012[63]. Το Δικαστήριο διαπίστωσε τελικά ότι το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον επιδίκασε αποζημίωση στην Guardian Europe και απέρριψε την αγωγή αποζημίωσης[64].

67. Η απόφαση που εκδόθηκε στην υπόθεση Printeos, στην οποία στηρίζεται η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, φαίνεται να αποτελεί την τελευταία σημαντική επανάληψη της νομολογίας. Η Επιτροπή επέβαλε πρόστιμο στην Printeos για παράβαση των κανόνων ανταγωνισμού, το οποίο η επιχείρηση αυτή κατέβαλε προσωρινά[65]. Μετά την ακύρωση της απόφασης αυτής, η Επιτροπή επέστρεψε το σύνολο του προστίμου χωρίς τόκους καθόσον το ταμείο στο οποίο είχε επενδύσει το πρόστιμο[66] είχε αρνητική απόδοση[67]. Η Printeos άσκησε αγωγή αποζημίωσης δυνάμει του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ[68]. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Printeos υποστήριξε ότι το αίτημά της για την καταβολή αντισταθμιστικών τόκων έπρεπε να ερμηνευθεί ως αίτημα για καταβολή τόκων υπερημερίας. Μολονότι επισήμαινε περαιτέρω ότι δεν είχε την πρόθεση να υποστηρίξει ότι η παράβαση του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ αποτελούσε την κύρια νομική βάση του αιτήματος αποζημίωσης[69], το Γενικό Δικαστήριο στήριξε την ανάλυσή του στη διάταξη αυτή[70]. Στηριζόμενο στην απόφαση του Δικαστηρίου και στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση IPK International[71], το Γενικό Δικαστήριο διαπίστωσε ότι το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επέβαλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να επιστρέψει το κύριο ποσό του προστίμου, πλέον τόκων υπερημερίας, ως κατ' αποκοπήν αποζημίωση για τη στέρηση της εκμετάλλευσης του εν λόγω ποσού από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου μέχρι την ημερομηνία επιστροφής του ποσού[72].

68. Με την απόφαση Printeos διαπιστώθηκε ότι, σύμφωνα με την αρχή iura novit curia, το Γενικό Δικαστήριο είχε τη δυνατότητα να χαρακτηρίσει τους ζητηθέντες τόκους ως τόκους υπερημερίας και όχι ως αντισταθμιστικούς τόκους, όπως διατυπώθηκε στο αρχικό αίτημα της προσφεύγουσας-ενάγουσας[73]. Ως προς την ουσία, το Δικαστήριο διέκρινε μεταξύ τόκων υπερημερίας και αντισταθμιστικών τόκων. Οι τόκοι υπερημερίας αποσκοπούν στην καταβολή

[61] Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 65).

[62] Όπ.π. (σκέψη 57).

[63] Βλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 2017, Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (T-673/15, EU:T:2017:377, σκέψεις 51, 54 και 55).

[64] Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 149).

[65] Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2019, Printeos κατά Επιτροπής (T-201/17, EU:T:2019:81, σκέψεις 1 και 15).

[66] Σύμφωνα με το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

[67] Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2019, Printeos κατά Επιτροπής (T-201/17, EU:T:2019:81, σκέψεις 18, 23 και 26). Κατά την περίοδο αναφοράς, το ποσοστό πληθωρισμού στο κράτος μέλος στο οποίο ήταν εγκαταστημένη η Printeos ήταν 0 % (όπ.π., σκέψη 44).

[68] Όπ.π. (σκέψεις 36 και 37).

[69] Όπ.π. (σκέψη 32).

[70] Όπ.π. (σκέψεις 53 επ.).

[71] Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83), και προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Υ. Bot στην υπόθεση Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2014:2170).

[72] Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2019, Printeos κατά Επιτροπής (T-201/17, EU:T:2019:81, σκέψεις 33, 56 και 67). Επισημαίνεται ότι η Printeos καθόρισε την εν λόγω περίοδο αναφοράς.

[73] Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos (C-301/19 P, EU:C:2021:39, σκέψη 54).

κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης και στην παρακίνηση του οφειλέτη να εκπληρώσει, το συντομότερο δυνατόν, την υποχρέωσή του να εξοφλήσει την απαίτηση αυτή [74], ενώ οι αντισταθμιστικοί τόκοι αποσκοπούν στην αντιστάθμιση της παρέλευσης του χρόνου μέχρι τη δικαστική εκτίμηση του ύψους της ζημίας, ανεξαρτήτως κάθε καθυστέρησης καταλογιζόμενης στον οφειλέτη [75]. Συνεπώς, το Δικαστήριο έκρινε ότι το Γενικό Δικαστήριο δεν υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο καθόσον υποχρέωσε την Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας [76]. Δεδομένου ότι η υπόθεση αφορούσε την επιστροφή μιας απαίτησης, βέβαιης ως προς το ποσό της, ήτοι του επιβληθέντος στην Printeos προστίμου που είχε ακυρωθεί, δεν ανέκυψε ζήτημα καταβολής αντισταθμιστικών τόκων [77].

69. Θα διατυπώσω τις ακόλουθες τέσσερις παρατηρήσεις επί της απόφασης Printeos.

70. Πρώτον, η προσέγγιση του Δικαστηρίου για τους αντισταθμιστικούς τόκους, βάσει του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ, σύμφωνα με την οποία περιορίζονται στην αποζημίωση για την απώλεια χρηματικών ποσών λόγω παρέλευσης του χρόνου, είναι υπερβολικά στενή. Διάφοροι λόγοι μπορούν να δικαιολογήσουν την επιδίκαση αποζημίωσης λόγω αχρεώστητης καταβολής, συμπεριλαμβανομένης της απώλειας συγκεκριμένης επιχειρηματικής ευκαιρίας λόγω της μη διαθεσιμότητας των κεφαλαίων, ισχυρισμό που δεν απέδειξε η Deutsche Telekom βάσει των πραγματικών περιστατικών που προέβαλε ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου [78].

71. Δεύτερον, το Δικαστήριο παρέπεμψε στην απόφαση IPK International [79] προς ενίσχυση της θέσης ότι οι τόκοι υπερημερίας αποσκοπούν στην καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης. Όπως επισημαίνεται στο σημείο 63 των παρουσών προτάσεων, η διαπίστωση αυτή φαίνεται να στηρίζεται στις προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην ανωτέρω υπόθεση [80], ο οποίος δεν επικαλείται κάποιο έρεισμα ούτε παρέχει κάποια αιτιολογία προς στήριξής της. Η θεωρία έχει επικρίνει τη νομολογία αυτή ως αμβλύνουσα τη διάκριση μεταξύ τόκων υπερημερίας και αντισταθμιστικών τόκων στο μέτρο που τροποποιεί τον ορισμό των τόκων υπερημερίας [81]. Στο ίδιο πνεύμα, έχει επίσης υποστηριχθεί ότι η νομολογία αυτή συγχέει τη διάκριση μεταξύ τόκων υπερημερίας και αντισταθμιστικών τόκων [82]. Οι τόκοι υπερημερίας παρέχουν κίνητρο για την άμεση εξόφληση οφειλής και υπολογίζονται από την ημερομηνία της απόφασης που καθορίζει το ποσό της αποζημίωσης μέχρι την καταβολή, ενώ οι αντισταθμιστικοί τόκοι λαμβάνουν υπόψη το χρονικό διάστημα πριν από την ημερομηνία της απόφασης καθόσον αποσκοπούν στην αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε λόγω στέρησης του χρηματικού ποσού [83]. Φρονώ ότι οι παρατηρήσεις αυτές παρέχουν μια πειστική

74 Όπ.π. (σκέψη 55).

75 Όπ.π. (σκέψη 56).

76 Όπ.π. (σκέψεις 68, 69 και 104).

77 Όπ.π. (σκέψεις 78 και 79).

78 Απόφαση της 19ης Ιανουαρίου 2022, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-610/19, EU:T:2022:15, σκέψεις 39 έως 52).

79 Απόφαση της 12ης Φεβρουαρίου 2015, Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2015:83, σκέψη 30).

80 Προτάσεις του γενικού εισαγγελέα Y. Bot στην υπόθεση Επιτροπή κατά IPK International (C-336/13 P, EU:C:2014:2170, σημείο 77).

81 Cano Gámiz, P., «The EC's obligation to pay default interest following Printeos and Deutsche Telekom», *European Competition Law Review*, 2022, τόμος 43(10), σ. 480 έως 484. Buytaert, T., «Obligation for EU institutions to pay default interest on repaid fines: Case C-301/19 P Printeos», *Journal of European Competition Law & Practice*, 2022, τόμος 13(5), σ. 353.

82 Banha Coelho, G., «Printeos: Obligation to pay default interest when repaying a fine after annulment», *Journal of European Competition Law & Practice*, 2019, τόμος 10(9), σ. 552 έως 554.

83 Όπ.π. Ομοίως, σύμφωνα με τον Miguet, η καταβολή τόκων υπερημερίας συνδέεται αναπόσπαστα με την καθυστέρηση του οφειλέτη να εξοφλήσει την οφειλή του (βλ. Miguet, J., «Intérêts moratoires», *JurisClasseur Procédure civile*, 2022, Fasc. 800-90). Παρατηρήσεις παρόμοιου χαρακτήρα περιλαμβάνονται στο έργο του Van Casteren, A., «Article 215(2) EC and the Question of Interest», σε Heukels, T. και McDonnell, A., *The Action for Damages in Community Law*, Kluwer Law International, Χάγη, 1997, σ. 207.

εξήγηση για την ύπαρξη της διάκρισης μεταξύ τόκων υπερημερίας και αντισταθμιστικών τόκων, η οποία απουσιάζει πλήρως από τη νομολογία κατά της οποίας έχουν διατυπωθεί οι ανωτέρω αιτιάσεις.

72. Τρίτον, στην αιτίαση ότι η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας δεν αποτελεί κίνητρο για την εκτέλεση μιας απόφασης καθόσον οι τόκοι αυτοί υπολογίζονται από την ημερομηνία της προσωρινής καταβολής του προστίμου, το Δικαστήριο αντέταξε ότι το κίνητρο αυτό αποτελεί μόνον τον έναν από τους δύο σκοπούς της καταβολής τόκων υπερημερίας, ενώ ο άλλος σκοπός συνίσταται στην κατ' αποκοπήν αποζημίωση για τη στέρηση της δυνατότητας εκμετάλλευσης των κεφαλαίων [84]. Η απάντηση αυτή απλώς συγχέει και πάλι τις έννοιες των αντισταθμιστικών τόκων και των τόκων υπερημερίας χωρίς να παρέχει κάποιο έρεισμα ή κάποια εξήγηση προς τούτο [85]. Σκοπός των αντισταθμιστικών τόκων είναι η παροχή αποζημίωσης. Σκοπός των τόκων υπερημερίας είναι η διασφάλιση της άμεσης πληρωμής ληξιπρόθεσμων οφειλών. Δεν είναι δυνατόν να αγνοηθεί η διαφορά που υφίσταται μεταξύ των δύο εννοιών.

73. Τέταρτον, το Δικαστήριο προσέθεσε ότι η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας από την ημερομηνία προσωρινής καταβολής του προστίμου «συνιστά παρακίνηση του συγκεκριμένου θεσμικού οργάνου να επιδείξει ιδιαίτερη προσοχή κατά την έκδοση τέτοιων αποφάσεων» [86]. Η απάντηση αυτή παραβλέπει την αιτίαση ότι η υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας για το χρονικό διάστημα που προηγείται της δημοσίευσης μιας απόφασης δεν μπορεί να αποτελεί κίνητρο για την εκτέλεση της απόφασης αυτής το συντομότερον δυνατόν, ενώ τούτο συνιστά το βασικό χαρακτηριστικό των τόκων υπερημερίας. Το Δικαστήριο υπαινίσσεται ότι η έκθεση στον κίνδυνο να υποχρεωθεί να καταβάλει τόκους υπερημερίας έπρεπε να οδηγήσει την Επιτροπή στην επίδειξη ιδιαίτερης προσοχής προκειμένου να μην ενεργήσει παρανόμως κατά την επιβολή προστίμων. Τα θεσμικά όργανα της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένου του Δικαστηρίου, υπέχουν γενική υποχρέωση να μην ενεργούν παρανόμως. Στην τελευταία περίπτωση, οι Συνθήκες προβλέπουν ότι κατάλληλα μέτρα αποτελούν η αποκατάσταση, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, και η αποζημίωση οποιασδήποτε ζημίας, κατ' εφαρμογήν του άρθρου 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

74. Βάσει της νομολογίας του Δικαστηρίου, ως έχει διαμορφωθεί μετά την απόφαση Printeos, οι «τόκοι υπερημερίας», οι οποίοι επιβάλλονται από την ημερομηνία της αχρεώστητης καταβολής μέχρι την επιστροφή της, αποσκοπούν ταυτόχρονα α) στην καταβολή κατ' αποκοπήν αποζημίωσης για τη στέρηση της ικανοποίησης μιας απαίτησης, β) στην παροχή κινήτρου για την εκτέλεση μιας απόφασης, γ) στην παροχή κινήτρου στα θεσμικά όργανα της Ένωσης για την επίδειξη ιδιαίτερης προσοχής κατά τη λήψη αποφάσεων. Στις παρούσες προτάσεις επισημαίνεται ότι οι «τόκοι υπερημερίας» δεν αποτελούν ούτε τόκους προς αποκατάσταση της περιουσίας, οι οποίοι οφείλονται βάσει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, ούτε αντισταθμιστικούς τόκους, την καταβολή των οποίων καθιστά δυνατή το άρθρο 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ [87]. Οι Συνθήκες δεν περιέχουν νομική βάση για την απαίτηση καταβολής των τόκων που φαίνεται να προβλέπει η απόφαση Printeos. Εξαιρουμένης της περίπτωσης που επιβάλλονται για χρονικό διάστημα μετά από τη δημοσίευση μιας απόφασης, οι εν λόγω «τόκοι υπερημερίας» δεν μπορούν να αποτελέσουν κίνητρο για την εκτέλεση μιας απόφασης πριν από τη δημοσίευση της απόφασης αυτής, η οποία αποτελεί, επιπλέον, προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ. Ο ισχυρισμός ότι οι εν λόγω «τόκοι υπερημερίας» παρέχουν κίνητρο για τη

84 Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos (C-301/19 P, EU:C:2021:39, σκέψεις 84 και 85).

85 Βλ. σημεία 60 έως 63 των παρουσών προτάσεων.

86 Απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos (C-301/19 P, EU:C:2021:39, σκέψη 86).

87 Βλ. σημεία 47 έως 50 και 77 των παρουσών προτάσεων.

συμμόρφωση με τη νομοθεσία όχι μόνον εισάγει την ιδιότυπη αντίληψη ότι το Δικαστήριο επιτελεί ορισμένου είδους πειθαρχική λειτουργία, ώστε να υπενθυμίζει στα θεσμικά όργανα της Ένωσης να εκτελούν τα καθήκοντά τους, αλλά εισάγει επίσης ένα στοιχείο χαρακτήρα κύρωσης για το οποίο το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ δεν παρέχει νομική βάση. Τέλος, οι Συνθήκες δεν προβλέπουν καμία υποχρέωση καταβολής τόκων κατ' αποκοπήν. Η απαίτηση καταβολής τόκων πρέπει να εκτιμηθεί βάσει μίας ή περισσότερων, αναλόγως των περιστάσεων, εκ των τεσσάρων νομικών υποχρεώσεων που μπορεί να επικαλεστεί ένας διάδικος για τον σκοπό αυτόν: την αποκατάσταση της περιουσίας, την καταβολή αποζημίωσης, την επιστροφή κάθε αδικαιολόγητου πλουτισμού και την άμεση καταβολή των εν λόγω ποσών.

75. Σε πρόσφατη απόφασή του στην υπόθεση Gräfendorfer, το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι κάθε διοικούμενος στον οποίον επιβλήθηκε από εθνική αρχή, κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, η καταβολή τέλους, φόρου ή άλλου ποσού δικαιούται βάσει του δικαίου αυτού να του επιστραφεί το ποσό από το οικείο κράτος μέλος πλέον τόκων ως αντιστάθμισμα για τη μη διαθεσιμότητα του οικείου ποσού[88]. Από την απόφαση αυτή συνάγεται ότι ζημίες που οφείλονται στη μη διαθεσιμότητα αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών μπορεί να καλυφθούν βάσει της απαίτησης αποκατάστασης και/ή καταβολής αποζημίωσης. Από κανένα στοιχείο της απόφασης αυτής δεν προκύπτει ότι το δίκαιο της Ένωσης επιβάλλει στις εθνικές αρχές να καταβάλουν τόκους υπερημερίας επί χρηματικών ποσών που καταβλήθηκαν κατά παραβίαση του δικαίου της Ένωσης, υπολογιζόμενων από την ημερομηνία καταβολής τους. Λόγω της προσέγγισης του Δικαστηρίου στην υπόθεση Gräfendorfer, φαίνεται να δημιουργείται η μάλλον ιδιάζουσα κατάσταση στην οποία ένα θεσμικό όργανο της Ένωσης, το οποίο διαπιστώνεται ότι έλαβε χρηματικά ποσά αχρεωστήτως, πρέπει να καταβάλει τόκους υπερημερίας υπολογιζόμενους από την ημερομηνία της καταβολής των ποσών μέχρι την ημερομηνία της επιστροφής τους, ενώ μια εθνική αρχή που έλαβε χρηματικά ποσά υπό παρόμοιες περιστάσεις οφείλει απλώς να αντισταθμίσει τη μη διαθεσιμότητα των αχρεωστήτως καταβληθέντων ποσών. Δεν έχει δοθεί καμία εξήγηση για την εν λόγω διαφορετική μεταχείριση και δεν είναι καθόλου σαφής ο τρόπος με τον οποίο αυτή θα μπορούσε να δικαιολογηθεί.

76. Η ύπαρξη θεμιτής διάστασης απόψεων επί της ερμηνείας και εφαρμογής του δικαίου της Ένωσης αποτελεί κοινό χαρακτηριστικό της αναιρετικής διαδικασίας ενώπιον του Δικαστηρίου[89]. Η επιβολή της υποχρέωσης στην Επιτροπή να καταβάλει τόκους υπερημερίας, ενώ δεν καθυστερεί την εκτέλεση απόφασης, φαίνεται να είναι εντελώς απρόσφορη στην περίπτωση που η δικαστική διαφορά ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης ενδέχεται να συνεχίζεται για σημαντικό χρονικό διάστημα, γεγονός το οποίο εκφεύγει του ελέγχου της Επιτροπής[90]. Για λόγους πληρότητας, θα προσθέσω ότι, αντίθετα προς όσα υποστηρίζει η Deutsche Telekom, σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, η Επιτροπή δεν μπορεί να αναβάλει την είσπραξη του προστίμου μέχρι την περάτωση οποιασδήποτε δικαστικής διαφοράς ενώπιον των δικαστηρίων της Ένωσης[91]. Σύμφωνα με το άρθρο 78, παράγραφος 2, του δημοσιονομικού κανονισμού, οι ίδιοι πόροι που αποδίδονται στην Επιτροπή, καθώς και κάθε απαίτηση, «βεβαιώνονται» με ένταλμα είσπραξης. Το άρθρο 90, παράγραφος 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 προβλέπει περαιτέρω ότι, όταν το Δικαστήριο επιλαμβάνεται προσφυγής κατά απόφασης της Επιτροπής με την οποία επιβάλλονται πρόστιμα, ο οφειλέτης είτε εξοφλεί προσωρινά το σχετικό ποσό είτε

[88] Απόφαση της 28ης Απριλίου 2022, Gräfendorfer Geflügel- und Tiefkühlfeinkost Produktions κ.λπ. (C-415/20, C-419/20 και C-427/20, EU:C:2022:306, σκέψεις 51 και 52).

[89] Συχνά, το Γενικό Δικαστήριο κρίνει ότι ένα μέτρο που λαμβάνεται από τα θεσμικά όργανα της Ένωσης είναι παράνομο και το Δικαστήριο καταλήγει στο αντίθετο συμπέρασμα.

[90] Το επιχείρημα αυτό είναι ακόμη πιο πειστικό στην περίπτωση που το Δικαστήριο αποφασίζει να αναπέμψει υπόθεση στο Γενικό Δικαστήριο, γεγονός που μπορεί να παρατείνει σημαντικά τη διάρκεια της διαδικασίας.

[91] Βλ. άρθρα 78 επ. του δημοσιονομικού κανονισμού και άρθρο 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

παρέχει τραπεζική εγγύηση. Κανένα στοιχείο στις εν λόγω διατάξεις δεν παρέχει στην Επιτροπή τη δυνατότητα να αναβάλει την είσπραξη ενός προστίμου ενόσω εκκρεμεί η έκβαση της δικαστικής διαφοράς.

77. Συνοψίζοντας, στην περίπτωση που διαπιστώνεται ότι μια επιχείρηση προέβη σε αχρεώστητη καταβολή σε θεσμικό όργανο της Ένωσης, το ποσό το οποίο οφείλει το εν λόγω θεσμικό όργανο να επιστρέψει στην επιχείρηση αυτή πρέπει να υπολογίζεται λαμβανομένων υπόψη των ακόλουθων τεσσάρων απαιτήσεων:

– να διασφαλίζεται ότι η επιχείρηση λαμβάνει ακριβώς την ίδια χρηματική αξία με το ποσό που κατέβαλε (restitutio in integrum) σύμφωνα με το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ·

– να καταβάλλεται αποζημίωση στην επιχείρηση για κάθε ζημία που υπέστη λόγω της μη διαθεσιμότητας των κεφαλαίων της, σύμφωνα με το άρθρο 266, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ σε συνδυασμό με το άρθρο 340, δεύτερο εδάφιο, ΣΛΕΕ·

– να επιστρέφεται τυχόν αδικαιολόγητος πλουτισμός του θεσμικού οργάνου της Ένωσης, σύμφωνα με το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

– μόλις προσδιοριστούν τα ποσά αυτά, να επιστρέφονται χωρίς καθυστέρηση, προκειμένου να αποφευχθεί τυχόν αθέτηση των υποχρεώσεων του θεσμικού οργάνου βάσει του άρθρου 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ.

78. Υπό το πρίσμα των διαπιστώσεων αυτών, θα εξετάσω τον πρώτο λόγο αναιρέσεως.

– *Εκτίμηση της αιτήσεως αναιρέσεως*

79. Σκοπός των τόκων υπερημερίας είναι η παροχή κινήτρου στον οφειλέτη ώστε να εκτελέσει άμεσα απόφαση των δικαστηρίων της Ένωσης. Τον Φεβρουάριο του 2019 η Επιτροπή εκτέλεσε την απόφαση του 2018 καθόσον επέστρεψε το μέρος του προστίμου που είχε ακυρωθεί. Συνεπώς, οι μόνοι τόκοι υπερημερίας που ενδέχεται να οφείλει να καταβάλει η Επιτροπή αφορούν το χρονικό διάστημα μεταξύ των ανωτέρω δύο χρονικών σημείων. Το Γενικό Δικαστήριο υπέπεσε σε πλάνη περί το δίκαιο στο μέτρο που με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση διαπίστωσε την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας για χρονικό διάστημα πριν από την ημερομηνία της δημοσίευσης της απόφασης του 2018. Η διαπίστωση αυτή δεν θίγει την υποχρέωση της Επιτροπής να τηρήσει την αρχή restitutio in integrum, η οποία περιλαμβάνει την υποχρέωση επιστροφής ποσού που λαμβάνει υπόψη την υποτίμηση της χρηματικής αξίας[92], το δικαίωμα της Deutsche Telekom να αξιώσει αποζημίωση για οποιαδήποτε ζημία ενδεχομένως υπέστη λόγω της προσωρινής είσπραξης του προστίμου (δικαίωμα το οποίο άσκησε) ή οποιοδήποτε επιχείρημα μπορεί να στηριχθεί στον αδικαιολόγητο πλουτισμό της Επιτροπής. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το πρώτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι βάσιμο.

80. Όσον αφορά το επιχείρημα ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση αντιβαίνει στην προγενέστερη της απόφασης Printeos νομολογία, επισημαίνω ότι η πρώιμη νομολογία διέκρινε σαφώς μεταξύ των τόκων υπερημερίας και των αντισταθμιστικών τόκων. Η απόφαση Corus κίνησε μια

[92] Παρόλο που το ποσοστό πληθωρισμού είναι συνήθως θετικό, μερικές φορές μπορεί να είναι μηδενικό (όπως στην περίπτωση της περιόδου αναφοράς στην απόφαση της 20ής Ιανουαρίου 2021, Επιτροπή κατά Printeos, C-301/19 P, EU:C:2021:39) και κατ' εξαίρεση αρνητικό.

διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας ο όρος «τόκοι υπερημερίας» χρησιμοποιήθηκε αρχικά για την περιγραφή μιας έννοιας που δεν αντιστοιχούσε στο περιεχόμενό του, προτού η απόφαση IPK International καταστήσει ασαφή τη διάκριση μεταξύ τόκων υπερημερίας και αντισταθμιστικών τόκων σε σημείο ώστε αυτή να εκλείψει. Επιπλέον, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, η απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Guardian Europe δεν ενισχύει τη θέση ότι η Επιτροπή υπέχει την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας καθόσον στην εν λόγω περίπτωση είχε καταβάλει τόκους σύμφωνα με το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, πράξη για την οποία το Δικαστήριο δεν επέκρινε την Επιτροπή. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το δεύτερο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι βάσιμο.

81. Η Επιτροπή υποστηρίζει ότι η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση έπρεπε να εξετάσει την ένσταση της Deutsche Telekom περί έλλειψης νομιμότητας του άρθρου 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 καθόσον η διάταξη αυτή θεσπίστηκε για να έχει εφαρμογή στις περιστάσεις της υπό κρίση υπόθεσης[93]. Το άρθρο 90, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 δεν θίγει τις υποχρεώσεις που επιβάλλει στην Επιτροπή το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ, δεδομένου ότι η διάταξη αυτή δεν αποσκοπεί στη διασφάλιση της συμμόρφωσης με την εν λόγω διάταξη της Συνθήκης και δεν μπορεί στην πραγματικότητα να επιτύχει τον σκοπό αυτόν. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει το τρίτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

82. Για τους λόγους που μνημονεύονται στα σημεία 47 έως 50 και 69 έως 74 των παρουσών προτάσεων, η προσωρινή είσπραξη του προστίμου από την Επιτροπή δεν συνιστούσε ούτε κατάφωρη ούτε άλλου είδους παραβίαση της νομοθεσίας, η οποία ήταν δυνατό να εξακριβωθεί πριν από τη δημοσίευση της απόφασης του 2018. Επομένως, η Επιτροπή δεν υπείχε την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας στην Deutsche Telekom για το χρονικό διάστημα πριν από την επέλευση του γεγονότος αυτού. Βάσει αυτού και μόνον και χωρίς να παρίσταται ανάγκη να εξεταστούν τα άλλα επιχειρήματα της Επιτροπής, προτείνω στο Δικαστήριο να κρίνει ότι το τέταρτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως είναι βάσιμο.

83. Με το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως υποστηρίζεται ότι τα ex tunc αποτελέσματα της απόφασης του 2018 δεν επιβάλλουν στην Επιτροπή την υποχρέωση να καταβάλει τόκους υπερημερίας από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου. Βάσει του άρθρου 299 ΣΛΕΕ, οι αποφάσεις της Επιτροπής με τις οποίες επιβάλλεται χρηματική υποχρέωση εις βάρος επιχειρήσεων είναι άμεσα εκτελεστές. Τα ex tunc αποτελέσματα της απόφασης του 2018 για τη μείωση του ποσού του προστίμου υποχρέωσαν την Επιτροπή να επιστρέψει στην Deutsche Telekom το ποσό που κρίθηκε ότι εισέπραξε παρανόμως. Στο πλαίσιο της πραγματοποίησης της επιστροφής αυτής, το άρθρο 266, πρώτο εδάφιο, ΣΛΕΕ επέβαλε στην Επιτροπή την υποχρέωση να λάβει υπόψη τυχόν υποτίμηση της χρηματικής αξίας λόγω της παρέλευσης χρονικού διαστήματος μεταξύ της ημερομηνίας προσωρινής είσπραξης και της ημερομηνίας δημοσίευσης της απόφασης του 2018. Η υποχρέωση αυτή δεν εκτεινόταν έως το σημείο να οφείλει η Επιτροπή να καταβάλει στην Deutsche Telekom τόκους υπερημερίας υπολογιζόμενους από την ημερομηνία της προσωρινής καταβολής μέχρι την ημερομηνία δημοσίευσης της απόφασης του 2018. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να κάνει δεκτό το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

[93] Βλ. σκέψη 105 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης.

84. Σύμφωνα με τη νομολογία, η Επιτροπή μπορεί να υιοθετεί ορισμένη πολιτική προκειμένου να διασφαλίζει ότι οι κυρώσεις που επιβάλλει για παραβάσεις του δικαίου του ανταγωνισμού έχουν αποτρεπτικό χαρακτήρα[94]. Μια τέτοιου είδους πολιτική δεν μπορεί να επηρεάσει την υποχρέωση της Επιτροπής να καταβάλει τόκους υπερημερίας στις περιπτώσεις που δεν εκτελεί άμεσα μια απόφαση. Ως εκ τούτου, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει το έκτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως.

85. Προτείνω στο Δικαστήριο να κάνει δεκτό το πρώτο, το δεύτερο, το τέταρτο και το πέμπτο σκέλος του πρώτου λόγου αναιρέσεως και να απορρίψει τον λόγο αυτόν κατά τα λοιπά.

2. Πλάνη περί το δίκαιο κατά τον καθορισμό του επιτοκίου των οφειλόμενων τόκων υπερημερίας

– Επιχειρήματα των διαδίκων

86. Η Επιτροπή προβάλλει τέσσερα επιχειρήματα προς στήριξη του δεύτερου λόγου αναιρέσεως, σύμφωνα με τον οποίο η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ενέχει πλάνη περί το δίκαιο, καθόσον το Γενικό Δικαστήριο εφάρμοσε κατ' αναλογίαν το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 κρίνοντας ότι οι οφειλόμενοι τόκοι υπερημερίας πρέπει να υπολογιστούν βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένου κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες.

87. Πρώτον, το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 διέπει την καταβολή τόκων υπερημερίας από τους οφειλέτες στην περίπτωση που καθυστερούν την πραγματοποίηση καταβολής στην Επιτροπή βάσει χρεωστικού σημειώματος το οποίο πρέπει να περιέχει ορισμένες πληροφορίες. Λόγω της φύσης των τόκων υπερημερίας, οι τόκοι αυτοί δεν μπορούν να επιβληθούν πριν από τη γέννηση της υποχρέωσης καταβολής της κύριας απαίτησης.

88. Δεύτερον, η αναφορά, στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Guardian Europe[95], σε τόκους υπερημερίας ήταν εσφαλμένη, δεδομένου ότι η υπόθεση αυτή αφορούσε την καταβολή «τόκων» υπολογιζόμενων βάσει του άρθρου 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, διαδικασία την οποία επικύρωσε το Δικαστήριο.

89. Τρίτον, η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση ερμηνεύει εσφαλμένα την απόφαση Printeos, στην οποία, κατόπιν αιτήματος της Printeos, το Δικαστήριο επιδίκασε τόκους με το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά δύο εκατοστιαίες μονάδες. Ούτε το Γενικό Δικαστήριο ούτε το Δικαστήριο επιδίκασαν τόκους υπερημερίας με το επιτόκιο που καθορίζεται στο άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης του προστίμου.

90. Τέταρτον, η σκέψη 135 της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης ενέχει πλάνη περί το δίκαιο καθόσον έκρινε ότι υπάρχει αναλογία μεταξύ της κατάστασης στην οποία θα είχε περιέλθει η Deutsche Telekom εάν δεν είχε καταβάλει το πρόστιμο και της κατάστασης στην οποία περιήλθε η Επιτροπή μετά τη δημοσίευση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Οι καταστάσεις αυτές δεν είναι συγκρίσιμες. Η Deutsche Telekom όφειλε να καταβάλει πρόστιμο δυνάμει της απόφασης του

[94] Πρβλ. απόφαση της 7ης Ιουνίου 1983, Musique diffusion française κ.λπ. κατά Επιτροπής (100/80 έως 103/80, EU:C:1983:158, σκέψη 106).

[95] Απόφαση της 5ης Σεπτεμβρίου 2019, Ευρωπαϊκή Ένωση κατά Guardian Europe και Guardian Europe κατά Ευρωπαϊκής Ένωσης (C-447/17 P και C-479/17 P, EU:C:2019:672, σκέψη 56).

2014, η οποία απολάμβανε του τεκμηρίου νομιμότητας μέχρι τη μερική ακύρωσή της με την απόφαση του 2018, ενώ η Επιτροπή δεν υπείχε την υποχρέωση να επιστρέψει μέρος του προσωρινά εισπραχθέντος προστίμου πριν από τη δημοσίευση της απόφασης αυτής.

91. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο απορρίψει τα επιχειρήματα αυτά, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι οι τόκοι υπερημερίας πρέπει να υπολογιστούν βάσει του επιτοκίου που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένου κατά μιάμιση εκατοστιαία μονάδα, σύμφωνα με το άρθρο 83, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012, το οποίο εφαρμόζεται στην περίπτωση που ο οφειλέτης δεν καταθέσει τραπεζική εγγύηση εντός της ταχθείσας προθεσμίας. Όλως επικουρικώς, η Επιτροπή ζητεί από το Δικαστήριο να καθορίσει το κατάλληλο επιτόκιο, το οποίο πρέπει να είναι κατώτερο από το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας δεδομένου ότι το δεύτερο έχει χαρακτήρα κύρωσης.

92. Η Deutsche Telekom ισχυρίζεται ότι ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως πρέπει να απορριφθεί καθόσον η απόφαση Printeos διαπιστώνει ρητώς ότι η Επιτροπή πρέπει να καταβάλει τόκους υπερημερίας με το επιτόκιο που εφαρμόζει η ΕΚΤ στις κύριες πράξεις αναχρηματοδότησης, προσαυξημένο κατά τρεισήμισι εκατοστιαίες μονάδες, σύμφωνα με το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012. Συνεπώς, το Γενικό Δικαστήριο δεν διέθετε κανένα περιθώριο εκτιμήσεως κατά την έκδοση της αναιρεσιβαλλόμενης απόφασης. Στην απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Guardian Europe γίνεται λόγος για «τόκους υπερημερίας» και όχι «τόκους» κατ' εφαρμογήν του άρθρου 90 του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012.

93. Η Deutsche Telekom ισχυρίζεται επίσης ότι το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 83, παράγραφος 4, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογίαν, δεδομένου ότι η μη παροχή τραπεζικής εγγύησης δεν είναι συγκρίσιμη με την υποχρέωση καταβολής τόκων υπερημερίας επί αχρεωστήτως καταβληθέντος ποσού. Τούτο ισχύει καθόσον μια επιχείρηση η οποία παρέχει τραπεζική εγγύηση αντί της προσωρινής καταβολής του προστίμου επιβαρύνεται με σημαντικά συναφή έξοδα τα οποία δεν μπορεί να ανακτήσει από την Επιτροπή, ακόμη και στην περίπτωση που τα δικαστήρια της Ένωσης ακυρώσουν ή μειώσουν στη συνέχεια το πρόστιμο.

– *Εκτίμηση*

94. Στην περίπτωση που το Δικαστήριο κάνει δεκτό τον πρώτο λόγο αναιρέσεως, προτείνω να κριθεί επίσης βάσιμος ο δεύτερος λόγος αναιρέσεως δεδομένου ότι τόκοι υπερημερίας δεν μπορούν να επιβληθούν στην υπό κρίση υπόθεση για τους λόγους που μνημονεύονται στα σημεία 47 έως 50 και 69 έως 74 των παρουσών προτάσεων. Εν πάση περιπτώσει, παρόλο που το άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 καθορίζει ένα επιτόκιο τόκων υπερημερίας, εφαρμόζεται σε ένα σύνολο περιστάσεων που δεν συντρέχουν στην υπό κρίση υπόθεση. Από το άρθρο 83, παράγραφος 1, του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 σε συνδυασμό με το άρθρο 80, παράγραφος 3, στοιχεία β' και γ', του ίδιου κανονισμού προκύπτει ότι τόκοι υπερημερίας οφείλονται μόνον μετά την εκπνοή της προθεσμίας που τάσσει η Επιτροπή για την εξόφληση μιας οφειλής. Τούτο δεν μπορεί να εφαρμοστεί κατ' αναλογίαν στον υπολογισμό τόκων επί οφειλόμενων ποσών πριν από τη δημοσίευση απόφασης των δικαστηρίων της Ένωσης με την οποία διαπιστώνεται τόσο η ύπαρξη όσο και το ύψος της οφειλής. Συνεπώς, το επιτόκιο των τόκων υπερημερίας που προβλέπεται στο άρθρο 83, παράγραφος 2, στοιχείο β', του κατ' εξουσιοδότηση κανονισμού 1268/2012 ουδόλως επηρεάζει το επιτόκιο των τόκων που μπορεί να επιβληθούν επί των εν λόγω ποσών.

95. Προτείνω στο Δικαστήριο να κάνει δεκτό τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως και, κατά συνέπεια, να αναιρέσει την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση.

IV. Επί της προσφυγής-αγωγής ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου

96. Κατά το άρθρο 61, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο, του Οργανισμού του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε περίπτωση αναίρεσης της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου, το Δικαστήριο μπορεί το ίδιο να αποφανθεί οριστικά επί της διαφοράς, εφόσον αυτή είναι ώριμη προς εκδίκαση.

97. Υπό το πρίσμα των εκτιμήσεων που μνημονεύονται στα σημεία 79 έως 85 και 94 έως 95 των παρουσών προτάσεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απορρίψει την προσφυγή-αγωγή που εξετάστηκε με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση και αφορούσε την ακύρωση της προσβαλλόμενης απόφασης και την επιδίκαση αποζημίωσης υπό τη μορφή τόκων υπερημερίας επί του ποσού του προστίμου το οποίο στη συνέχεια ακυρώθηκε, υπολογιζόμενων από την ημερομηνία της προσωρινής είσπραξης.

V. Επί των δικαστικών εξόδων

98. Κατά το άρθρο 184, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, όταν η αίτηση αναιρέσεως γίνεται δεκτή και το Δικαστήριο κρίνει το ίδιο οριστικά τη διαφορά, αυτό αποφαίνεται επί των εξόδων.

99. Κατά το άρθρο 138, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, το οποίο εφαρμόζεται στην αναιρετική διαδικασία δυνάμει του άρθρου 184, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου.

100. Σύμφωνα με το άρθρο 138, παράγραφος 3, του Κανονισμού Διαδικασίας, σε περίπτωση μερικής ήττας των διαδίκων, κάθε διάδικος φέρει τα δικαστικά έξοδά του. Ωστόσο, αν τούτο δικαιολογείται από τις περιστάσεις της συγκεκριμένης υπόθεσης, το Δικαστήριο μπορεί να αποφασίσει ότι ένας διάδικος, πέραν των δικαστικών εξόδων του, φέρει και μέρος των εξόδων του αντιδίκου.

101. Τα ζητήματα που εγείρει η Επιτροπή με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως απασχολούν μια σειρά ενδίκων βοηθημάτων ή μέσων που εκκρεμούν τόσο ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου[96] όσο και ενώπιον του Δικαστηρίου[97] και η απόφαση που θα εκδώσει το Δικαστήριο επί της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως ενδέχεται να ασκήσει καθοριστική επιρροή επ' αυτών. Συνεπώς, τυχαία η Deutsche Telekom ανέλαβε τον ρόλο του legitimus contradictor, έργο το οποίο οι εκπρόσωποί της εκτέλεσαν επιτυχώς. Υπό τις περιστάσεις αυτές, φρονώ ότι θα ήταν δυσανάλογο να φέρει μία μόνο επιχείρηση το σύνολο των εξόδων σε μια υπόθεση που μπορεί να αποδειχθεί πιλοτική. Δεδομένου ότι το ισχύον δίκαιο φαίνεται να περιπλέκει αδικαιολόγητα τα ζητήματα που ανακύπτουν προς επίλυση στην παρούσα, γενικής εμβέλειας, διαδικασία, φρονώ ότι ήταν εύλογο η Deutsche Telekom να ασκήσει προσφυγή ακυρώσεως κατά της προσβαλλόμενης απόφασης και

[96] Έχω υπόψη μου ότι ενώπιον του Γενικού Δικαστηρίου εκκρεμούν τουλάχιστον οκτώ προσφυγές που αφορούν τα ίδια νομικά ζητήματα με αυτά που ανακύπτουν με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

[97] Έχω υπόψη μου ότι ενώπιον του Δικαστηρίου εκκρεμεί τουλάχιστον μία αίτηση αναιρέσεως που αφορά τα ίδια νομικά ζητήματα με αυτά που ανακύπτουν με την υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως.

η Επιτροπή να ασκήσει αναίρεση κατά της απόφασης του Γενικού Δικαστηρίου να κάνει δεκτή την προσφυγή αυτή ενώπιον του Δικαστηρίου. Συνεπώς, προτείνω στο Δικαστήριο να καταδικάσει κάθε διάδικο στα δικαστικά έξοδά του για το σύνολο της διαδικασίας.

VI. Πρόταση

102. Κατόπιν των ανωτέρω, προτείνω στο Δικαστήριο:

1) Να αναιρέσει την απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, της 19ης Ιανουαρίου 2022, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής (T-610/19, EU:T:2022:15).·

2) Να απορρίψει την προσφυγή T-610/19, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής.·

3) Να καταδικάσει την Deutsche Telekom AG και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή στα δικαστικά έξοδά τους στην υπόθεση T-610/19, Deutsche Telekom κατά Επιτροπής, και στην υπόθεση C-221/22 P, Επιτροπή κατά Deutsche Telekom.